

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

POLITICA EXTERNĂ: Convulsiiunile Chinei —	ILIE CRISTEA
PROBLEME SOCIALE: Spre naționalism constructiv — — — — —	ȘTEFAN I. MACRI
Experiența socială — — — — —	ERNEST BERNEA
EUROPA CONTIMPORANĂ: Spre o Europă federalizată — — — — —	UTOPIST
Scrisoare din Paris: Farmecul tapiseriilor din Beauvais — — — — —	ADRIAN CORBUL
FIGURI REPREZENTATIVE: Date ungurești despre moartea lui Avram Iancu — — — — —	ISAIA TOLAN
ACTUALITĂȚI: Cenușe — — — — —	AL. CIURA
Reorganizarea generală a „Astrei“ — — — — —	PETRU SUCIU
Notițele mele: „Ce crede X și Y despre?“ — — — — —	EMIL ISAC
Congresul cultural dela Sibiu — — — — —	HORIA TRANDAFIR
PROBLEME ECONOMICE: Camăta în lumina bilanțurilor bancare — — — — —	Dr. TRAIAN NICHICIU
Impotriva cămătăriei (Comunicare în ședința Camerei Deputaților dela 2 Maiu) — — — — —	ION CLOPOTEL
PAGINI LITERARE: Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918—1928) Urmare — — — — —	ION CHINEZU
Întâia traducere a Odysseiei în versuri românești — — — — —	N. LASLO
Ispita (poezie) — — — — —	G. RETEZEANU
Rondel (poezie) — — — — —	CORN. BUZDUGAN
Ochelarii, trad. din Lessing de — — — — —	Dr. I. GHERGHEL
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Citind cărțile nouă — — — — —	GAVRIL TODICA
FAPTE, IDEI ȘI OBSERVAȚII: Nenorocirea dela Costești. — Poduri peste Dunăre. — Urgența exportului. — Servituți inacceptabile și stagnarea industrială. — † Laurențiu Luca. — Incendiul din Poiana Mărului. — Rețeaua telefonică a României. — Dezordinile din Spania. — Impotriva cămătăriei. — Incertitudinile reformei agrare. — Propunerile dlui G. Bogdan-Duică. — Încă o lacună simțită — — — — —	REDAȚIA

Director: **ION CLOPOTEL**

Redacția și administrația:
CLUJ, Piața Unirii 8

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar dublu: 20 lei

Anul VII

15 Mai 1930

No 10

Abonament anual:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Societăți culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

In străinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

O C H E L A R I I

de Lessing

- Bătrânului baron Chrysanț,
Tomnatic cavaler, dar elegant,
Ce, pe la șaizeci, se mai credea,
Amor, să-i joace-o fest', îl tot pândea.
5. Pe-atuncea, prin vecini o fată se rotea,
Ce tineri și bătrâni ademenea
Și 'n toți stărnea năprasnice fiori
Cu nurii ei atotatrăgători.
Finetă se chema fecioara
10. Baronul îi fripse inimioara.
Cu chipu-i dimineața se trezea,
Iar seara tot cu chipu-i adormea,
Atunci baronu 'n gând se chibzui:
In chip doar numai fața ei zăresc,
15. Că brațele și trupul ei lipsesc.
Numai portrei! Dece n'aș năzui
S'o am întreagă! Și-apoi mie,
Mi s'ar cădea, s'o am chiar vie,
Cu ea 'mpreună să mă culc și să mă scol,
20. Cu ea al vieții mele scump idol!
De soață mi-o aleg, cărtească cine-o vrea;
Mătuși, nepoți, cumnate sau nepoate!
Soție să nu fie, — almințeri nu se poate!
Așa de sigur ești? In scurt, se va vedea.
25. Baronu vine-apoi să se declare,
Apucă mâna fetei cu 'ncordare,
S'alintă manierat și elegant
Și zice: „Eu baronul de Chrysanț
Pe tine te-am ales, fetiță, de soție.
30. Și sper că nu vei ocoli lumina vie,
In care vei pluti cu mine-ălătura;
Căci am avere, dragă, cât lumea, nu-i de șagă“.
In urmă îi ceti prin niște Ochelari
Depe-o țidulă scoas' atunci, din buzunar,
35. Ce multe bunuri, Dumnezeu i-a hărăzit;
Și câte dintre acestea el ei i-ar fi menit;
Ce multă avuție v'avea ea 'n văduvie.
Acestea le cetea bogatu'n lăcomie
De pe țidula sa, privind la orice punct
40. La fată, să nu-i scape macar vre-un amănunt
„Ei dragă, ce mai zici, care-i voința ta?“
Zicând baronu-acestea, tăcu și aștepta
Și ochelarii scumpi îi scoase liniștit,
Temându-se într'una să nu să fi grăbit. —
45. (Căci de s'o prinde, își dete în gând, astă fecioară
Să facă ca o fată prea înțeleaptă doară;
De mă va ferici c'un „da“ iușit;

- Și îi voiu șterge-un sărutat grăbit:
Eu aș pulea în dulcea aiureală
50. Să-mi stric și ochelarii în iușeală!) —
Și-și scoase scumpii ochelari cu chibzueală.
Fineta, care-și dete timp cu cumpăneală,
Se tot gândi, și spuse-apoi cu socoteală:
„Boerule, vorbeați de daruri prețioase
55. Și de pețire: toate-aceste-ar fi frumouse!
Numa 'n mătasă aș umbla și catifea —
Ba, ce umbla? Atunci n'aș mai umbla;
Cu șeșe cai și surugi — eu m'aș umfla!
Mi-ar fi la îndemână cete de feciori,
Valeți, madame, fel de fel de servitori.
60. Ah! cum spuseși, și toate-ar merge bine, strună,
Un „dacă“, de n'ar fi

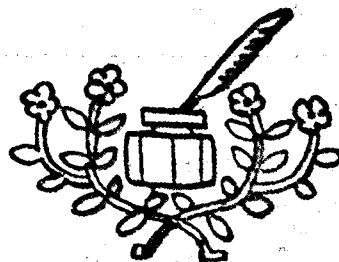
Un dacă? Na-ți-o bună!“

(Aci vedeai, cum se umflă bătrânul pene)

„Ce fel de „dacă“, Doamne“, zise el alene,
Să-mi stea 'mpotrivă — așa necugetat?“

65. „De nu m'ași fi jurat — —“
„Jurat? Dar, cum? Finetă, fată,
Jurat, să nu te mai măriți, vreo dată? —
Ce gărgăuni“, strigă baronul, „gărgăuni!“
Intinse mâna după ochelari,
70. Dar tot privind fetița cu ochi clari,
Ii tot striga: „Ah, ce mai gărgăuni!“
Să juri, să nu te mai măriți vreodată,
Și — ori cât vei mai trăi, să fii tot fată!“
„Ferească Doamne!“ zise fata 'n simplu-i graiu
75. „Să nu mă duc numai dup' un bărbat jurai,
Ce poartă ai săi ochelari
Ca Dumneavoastră'n buzunar!“.

Trad. de Dr. I. GHERGHEL

Convulsiiunile Chinei

Știrile ce ne vin acum destul de rar din China, anunță, ba că provinciile din nord, controlate de generalii Jeu și Feug, cu guvernul la Peking, se pregătesc de război împotriva guvernului din Manking, zis central, prezidat de generalul Ciang-Kai-șek; ba că bande înarmate cu puști, mitraliere și bombe, atacă și jefuesc orașe. Incolo — nimic nu se mai agită la suprafața oceanului de peste 400 milioane de oameni. Atenția ziarelor s'a îndreptat în timpul din urmă spre celalalt mare imperiu aziatic, spre Indii, sguduite de mișcări sismice.

Nu se agită la suprafața oceanului decât spuma generalilor rivali, ceace nu înseamnă însă că în adâncuri e liniște. Acolo fierberea continuă. Revoluția chineză nu și-a cheltuit încă toată forța explosivă, deși durează de 18 ani; mai sunt încă uriașe rezerve de furie distrugătoare, cari, ca mâine, vor face ca văzduhul să fie din nou despicat de fulgere. Iar noi, europenii, streini de aspirațiile acestor neamuri, vom vedea iarăși numai furtuna, fără să-i fi observat și înțelese cauzele. Vom sta buimăciți ca în fața unei erupții vulcanice.

*

Revoluția chineză nu și-a încheiat cursul. Forțele sociale, scoase din echilibru, nu s'au putut organiza pe o bază nouă, care să asigure stabilitatea. Terenul e din nisip sburător, formele inconsistente, iar surpriza pândeste de pretutindeni. Toate elementele aspiră la o nouă stare de lucruri, deoarece toate conspiră împotriva stărilor actuale. În stadiul ei de ăstăzi, revoluția chineză nu satisface pe nimeni, nici

chiar pe aceia, cari au deslănțuit-o.

Este opera elementelor urbane: intelectuali, comercianți, industriași, muncitori. Obiectul era independența politică și economică a Chinei, deci combaterea influenței exercitate de marile puteri capitaliste. O revoluție, care se îndrepta în primul rând împotriva stărilor de fapt.

Dar cel care deslănțuește o revoluție, n'are alt rol decât de a urni stânca din vârful muntelui. În momentul următor el a și pierdut inițiativa și stăpânirea elementelor, căci stânca se va prăvăli, dusă de legi mecanice, zdrobind și pe acela, care a urnit-o, dacă i s'ar pune în cale. Istoria cunoaște destule exemple în această privință.

Mișcarea capătă din zi în zi mai multă amploare, căci mușii încep să vorbească, iar umiliții se arată de-o nebanuită îndrăzneală. Toți revendică și nimeni nu mai cerșește. Tradiții milenare, în fața cărora s'au plecat respectuoase lungi serii de generații, sunt călcate în picioare sau cumplit avariate. Toate se amestecă, se învălmășesc, toate piesele mașinei sociale se mișcă, iar realitatea vie își schimbă din ceas în ceas aspectul.

Câte odată intervin pauze, revoluția întâmpinând anume piedeci. E tocmai ceasul Chinei. Generalul Ciang-Kai-șek, comandantul forțelor revoluționare, a căzut în cursa marilor puteri. Ca să evite bolșevizarea țării, s'a ocupat de muncitorime, a rupt legăturile cu Rusia, ba a provocat și un conflict pe chestia liniei ferate manciuriene. Avea, se pare, promisiunea marilor puteri că tratatele inegale vor fi abrogate. Dar rămas singur, izolat, fiind în-

frânt în Manciuria, a trebuit să constate că nu mai inspiră aceeași teamă capitalismului occidental. Iar lupta, orice s'ar spune, n'o poți câștiga decât dovedindu-te primejdios.

*

Elementele urbane, naționaliste, sunt nemulțumite, fiindcă poporul chinez nu și-a putut redobândi completa independență politică și economică. Japonezii au retrocedat Ttsingtaul, englezii au restituit portul Wei-hai-wei, dar în marile orașe concesiunile streine există încă. Vasele marilor puteri staționează în porturi, gata să intervină, dacă supușii europeni, americani sau japonezi s'ar găsi în primejdie. Dreptul de exteritorialitate a fost abolit, ce-i drept, printr'un decret al guvernului central din Manking, dar marile puteri au protestat împotriva măsurii.

Elementele burgheze, decepționate, se găsesc acum grupate în două tabere, cari se combat cu înversunare. Kuomintangul, partidul revoluției, s'a divizat și el între Peking și Nanking.

Muncitorii sunt și mai desamăgiți. Cuceririle de până acum nu numai că n'au ieșit din limitele formei sociale capitaliste, dar ele nici n'au putut ameliora întru nimic situația materială și morală a muncitorului.

Cât privește populația rurală, ea se sbate într'o cumplită mizerie. După aproximative date statistice, în iarna aceasta au pierit de foame cam vre-o două milioane de țărani chinezi. Și din această parte amenință primejdia cea mai mare.

*

Fără îndoială, țărănimea constituie aproape pretutindeni o masă amorfă, care nu poate fi mobilizată pentru lovituri rezezi, fulgerătoare. N'are pentru așa ceva nici sprinteneala mișcărilor, risipită fiind pe întinderi vaste, și n'are de obicei nici o conducere, care să-i coordoneze eforturile. Acțiunea ei, în timpul revoluțiilor, se desfășoară fără plan, ca și revărsarea unui puhoi.

Nu e mai puțin adevărat însă că, fără consimțământul ei, nici o revoluție nu poate izbuti. Adeziunea ei, mai mult sau mai puțin activă, este absolut necesară. Elementele urbane pot reuși în întreprinderea lor numai cu o condiție: populația rurală să nu furnizeze sistemului dominant forța represivă. Cu enorma-i putere, rezultată din număr, țărănimea în clipele grele decide soarta regiunilor.

Se pare că, în prima perioadă a revoluției, atitudinea țărănimii chineze a fost mai mult pasivă. Ceeace se și explică de altfel. Ca și Egiptul, China n'a cunoscut nici ea o aristocrație latifundiară cum a existat în Europa feudală a evului mediu. Legătura dintre tron și popor o făcea aristocrația slujbelor înalte, adică mandarinii. Pământul era cultivat, în proprietate mică, aproape numai de țărani. Și din cele 320 de milioane de agricultori, două cincimi, adică 120 de milioane de suflete, își asigurau existența datorită unei agriculturi susținute de lucrări de irigație. În fiecare an, țăranul da o parte din recoltă statului, sub titlu de impozit, iar o altă parte servea la amortizarea instalațiilor de irigație. Fondurile erau administrate de către autoritățile provinciale, cari făceau și planurile lucrărilor și le executau.

Dela revoluție încoace, datorită nesiguranței și instabilității, toate merg înspre rău. Guvernatorii provinciilor nu mai sunt pe viață, ci situația și chiar soarta lor e în funcție de fluctuațiile războiului civil. Fiecare caută, în timpul scurt al guvernării, să se îmbogățească cât mai repede. Inafară de asta, fiecare trebuie să aibă în juru-i o armată puternică și fidelă, dacă nu vrea să fie răsturnat de vre-o revoltă sau alungat de vre-un vecin rival. China este astăzi țara cea mai militaristă de pe glob, căci patru cincimi din buget se cheltuie pentru armată.

Astfel, fondurile strânse pentru canaluri capătă cu totul altă destinație. Lucrările vechi se dărăpănează, se ruinează, iar țăranii privesc cu tristețe la holdele pustii. Toate drumurile sunt pline de acești țărani, constituiți în bande, cari jefuesc sate și orașe. Li se atașează foarte adesea și hoții de meserie, cari acum, făcând și ei pe revoltații societății, își pot exercita vechile deprinderi în numele unui principiu. Căci aureola de martir este seducătoare chiar și pentru hoți.

E ușor de prevăzut ce desfășura-

re vor lua evenimentele în viitor. Aparatul represiv al statului se va roade zi de zi. Sentimentul chinător al nesiguranței va face și pe cei bogăți să doriască o schimbare, oricât de radicală, numai să-și recapete liniștea. Activitatea economică va lua forme regresive, iar mizeria se va întinde. Desordinea și haosul vor stăpâni.

Și atunci o minoritate energică, frânând anarhia, își va impune voința.

Ilie Cristea

Rondel

*Iubirea mea e floarea rară
Ce'n umbra stâncilor răsare.
Ea nu zâmbi nicicând la soare,
Nici vântului de primăvară.*

*În întuneric, solitară,
Ea crește din plânsori amare.
Iubirea mea e floare rară,
Ce'n umbra stâncilor răsare.*

*Doar razele ce stau să moară,
Pălînde, rătăcesc arare
Prin peștera 'nfricoșătoare
Ce-ascunde tainica-i comoară . . .*

Iubirea mea e o floare rară.

Cornelia Buzdugan

Rondel

*Iubirea mea de altă dată,
De ce mă faci să mai tresar?
Rămâi în racla-ți de cleștar
Pe veșnicie 'nmormântată.*

*Cu flori de mirt încununată,
Pe buze c'un surâs amar,
Iubirea mea de altă dată
De ce mă faci să mai tresar?*

*Ori porți vre-o floare fermecată?
Sau ai dumnezeescul har
Să 'nvii din scrumul propriu, iar,
Ca Phoenix pasărea ciudată?*

Iubirea mea de altă dată . . .

Cornelia Buzdugan

Spre naționalism constructiv

de Ștefan I. Macri, președintele Tineretului Aviatic Român A. R. P. A.

Odată înfăptuită dorința de a ne aduna la un loc sub cutele aceluiaș stindard, ar părea de prisos o continuă sforțare ca sentimentele frumoase de iubire de țară și neam să le cristalizăm în acțiuni de perpetuă preocupare. Menționăm că prîsosința unei atari directive pare numai celor creduli de eficacitatea suflului de internaționalism. Justa lui înțelegere te pune în posibilitate de a vedea inconvenientele ce rezultă din asemenea speculațiuni. Însă nu despre aceasta ne vom ocupa.

Epoca de refacere a României, în urma jertfei supreme aduse spre câștigul dreptei cauze, a scos în evidență un fapt. Ceeace s'a dobândit este un aport de mare valoare pentru patrimoniul nostru. Integritatea odată realizată înscrie titlul unui nou capitol al istoriei contemporane, dar evenimentele ce trebuie să dea viață acestei cărți a neamului urmează a se desfășura de aci înainte. Energia care va da motricitate cursului natural al clipelor, trebuie să imprime impulsul unei națiuni conștiente de datoria ce decurge din împlinirea obligației generatoare de îndrituiri.

Suntem îndrituiți a trăi liber și a ne bucura de roadele muncii generațiilor înaintașe, dar avem datoria să răspundem întocmai chemării zilelor de azi și celor de mâine.

Care e cerința societății românești actuale? Aceasta e întrebarea ce mereu trebuie să ne-o punem, când mulțumiți de înfăptuiri trecute ne surprinde gândul nesigurăței viitorului.

Indoiala e de folos când meditănd căutăm o soluție. Nu ne pu-

tem împăca însă cu rezolvări ne-temeinice ale problemelor de importanță covârșitoare pentru existența statului. Cei cari simt repercusiunile asperităților vremii și împrejurărilor nu pot să nu se gândească la o activitate cu rezultate pozitive.

Naționalismul în epoca noastră nu mai poate fi conceput numai în afirmarea unor aspirații, pentru-ca timpul să împlinească aceste năzuințe. Viața modernă cunoaște accelerarea în toate ramurile. În realizarea dorințelor, simțirea trebuie să dea un impuls mai energetic activității adecuate unui atare scop.

Rapidele realizări ale tehnicii sunt necesare conceptului concret al naționalismului, care e *apărarea națională*. Departe ca această noțiune să fie o imbinare de cuvinte sunătoare, fără doar pentru acei al căror suflet nu e receptiv. Numai pentru substanța amorfă și fără posibilitate de a transmite ecoul născut din înțelegerea întregului complex de probleme ce se desprinde din această sinteză a instinctului de conservare, nu se întrezărește nimic mai încolo de limita obișnuinței.

În ceea ce ne privește pe noi Români e foarte adevărat că avem toate drumurile deschise spre prosperitate și am început să pășim pe aceste căi, dar trebuie perseverență în muncă și mai ales discernământ. E nevoie să drămuim însemnătatea activităților și să ne consacram fiecareia proporțional cu înclinațiile noastre. Dar, aceasta pentru cele cu caractere speciale, care necesită aptitudini diferite. Este însă una aparținând tuturor preocupărilor ce necesită o însușire comună ace-

lor ce sunt zămisliti din aceeași prîrinți și au văzut zorii vieții pe acelaș mînos pămînt.

Expresia acestei aptitudini se conturează de îndată ce ne conformăm cerințelor a căror împlinire duce la atingerea țelului urmărit de colectivitatea din care facem parte.

Sîrguința de a dovedi se întregă în sprijinul ce-l dăm naționalismului în forma lui constructivă.

E necesar a schița îndreptarul acestei direcții. Să amintim întâi un amănunt:

La praznicul rînduit spre aducere aminte a clipelor de bejenie, pentru a procura fiecăruia momente de reculegere, publicul românesc adesea e poftit. La aceste sărbători întotdeauna trebuie să se reamintească un fapt de capitală importanță pentru ziua de mâine.

În războiul trecut factorul nou, care a răsărit pe orizontul condiționărilor victoriei, a fost aviația. Bătălii câștigate în urma raportului unor observatori de avion, distrugerii înspăimîntătoare de uzine, orașe și victime numeroase, finalitatea câtorva bombe asvârlite dintr'un aeroplan, formează în ansamblul lor chiagul destructibil al acestei arme.

Dar odată stinsă văpaia răsunării aeronavele trec în serviciul civilizației. Perioada postbelică înscrie realizări ce servesc pacea și întăresc sentimentele de prietenie între popoare. Repezile legături între orașe depărtate, transporturi comerciale și sprijinul dat agriculturii, apoi aviația sanitară, sunt atributele care îi decern preponderanța vieții moderne.

Experiența socială

Experiența directă și sistemele socialiste

Transformări imediate în arme războinice la nevoie, purtătoare de groază și moarte, iată însușiri, — e drept foarte puțin în acord cu teoriile umanitariste, — dar revelante de jocul periculos al realității.

Ori o activitate de cugetare și acțiune naționalistă nu se poate dispensa măcar de a lua în cercetare răspândirea problemei acesteia, care odată rezolvată tranșează definitiv îngrijorările ușor speculate.

Se vor întreba unii, poate odată cu constatarea că acele ce scriem aci sunt simple iluzii ale tinereții exuberante, cine va începe o asemenea grandioasă operă?

Vom semnala numai activitatea unei societăți care prin programul ei servește întocmai scopul imediat al apărării naționale. E vorba de A. R. P. A. — Asociația Română pentru Propaganda Aviației, — a cărei prodigioasă activitate dă rezultate din cele mai frumoase.

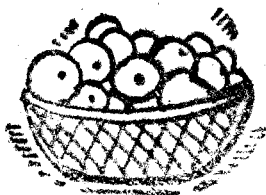
Tot în această instituție funcționează și secțiunea *Tineretul Aviatic Român*.

Creată spre stimularea și direcționarea curentului de aderare la studierea problemelor aviatice, aerochimice și radiofonice din partea intelectualilor în formare, își împlinește rolul în felurite chipuri.

De notat însă că exemplul dat e numai pentru a evidenția că în slujba apărării naționale se militază de acei cari înțeleg că prin cultură se poate manifesta un naționalism sănătos.

Și astfel ținând seamă de realizările timpului, acțiunile întreprinse pot reuși. Iar pentru întărirea sentimentelor e nevoie a menține starea afectivă conformă temperamentului. Deaceia trebuiesc cunoscute determinantele specifice ale afectivității individuale. În societate procesul e similar. Fiecărei epoci îi corespunde o stare de spirit caracteristică. Bazându-ne pe cerințele unei atari directive mutuale, ce ne-a dat-o colectivitatea organizată, putem ridica edificiul născut din năzuința noastră, zidit însă cu tencuiala vremii.

Ștefan I. Macri

În fața acestei probleme ni se impune întrebarea: este posibilă o experiență socială? — În adevăr, pentru un necunoscător al metodei sociologice, la prima vedere, a vorbi despre „o experiență în sociologie“ pare ceva ce nu se poate susține.

În științele fizico-naturale, experiența directă se capătă voluntar, prin provocarea condițiilor necesare de producere a fenomenului dorit; prin variațiunile condițiilor se pot observa și variațiunile efectelor. E posibil acelaș lucru în sociologie? — Da, desigur! În acelaș mod se poate face și o experiență socială, prin crearea condițiilor necesare nașterii și dezvoltării fenomenelor dorite. În viața socială însă, nu întotdeauna efectele corespund așteptărilor experimentatorului și vom vedea de ce.

Istoria, dela primele începuturi de organizare socială cari aveau substratul mistico-religios, până la organizările raționale de astăzi, ne oferă un vast tablou de experiențe sociale, experiențe cari au decurs în mod natural din evoluția formelor de viață. În acest fel putem vorbi de o experiență socială, înainte de a fi existat o metodă și o știință socială. Istoria însă, ne pune la îndemână și experiențe sociale directe, provocate lent sau brusc, de reformatori stăpâniți de realizarea unui gând, unui ideal.

După cum în fizică, din raporturile de cauzalitate căpătate prin experiența directă, putem scoate o lege, care ne dă nouă posibilitatea să spunem că în anume condițiuni se vor produce anume rezultate, tot astfel, unii dintre istorici și sociologi, analizând și interpretând faptele sociale în decursul istoriei, caută să formuleze legi pe baza cărora noi putem prevedea cu precizie, evenimentele ce vor urma.

Materialismul istoric s'a construit tocmai din analiza și interpretarea faptelor istorice considerate ca experiențe sociale. Materialismul istoric nu va accepta însă o experiență socială provocată voluntar, deoarece legea istorică este dincolo de voința omului care poate interveni în mod efectiv, numai la crearea condițiilor necesare realizărilor integrale și rapide a fenomenelor sociale.

A. D. Xenopol, savant și filosof al istoriei, deosebind științele teoretice (fenomene de repetiție) de științele istorice (fenomene de succesiune), co-

rectează aceste interpretări și arată că faptele sociale nu se pot prevedea cu precizieune ci, se pot numai întrezați, numai bănuți.

Sociologia are ca obiect viața socială integrală, obiect de mare complexitate; viața socială e formată din multiple și variate elemente ce stau într'o continuă întrepătrundere și co relație; viața socială e într'o continuă prefacere, deoarece ea este ceva viu ceva care curge în timp.

Așa fiind obiectul sociologiei, ne explicăm greutatea de metodă întâmpinate în cunoașterea fenomenologică a vieții sociale și deci și greutatea experiențelor sociale provocate. Experiența socială chiar când pornește din cele mai bune date sociologice și prin cele mai bune metode, totuș ne poate rezerva surprize.

„Omul politic când ia o măsură nu poate conta cu siguranță că va obține anumite efecte, fiindcă urmează a se realiza de oameni și prin oameni, și cărora reacțiuni sufletești pot să fie altele decât cele presupuse. Un exemplu clasic și în stil mare, ne-au dat în această privință germanii, prin modul cum au conceput și condus războiul“ (P. P. Negulescu: Partidul politic. Arhive V—1—2, pag. 69). Imperialismul german trebuia înfrânt! Efortul lor continuu a fost să se impună prin teroare și masacr, crezând că prin astfel de mijloace de acțiune, vor putea sfărâma repede rezistența atât materială cât și morală și vor putea dicta pacea după voe în cel mai scurt timp. „Reacțiunea sufletească însă, atât a popoarelor supuse acestui tratament cât și a neutrilor a fost cu totul alta. Indignarea stărnită de această purtare a oțelit sufletește pe cei atacați și i-a ajutat în mijlocul celor mai mari greutăți, să reziste până la capăt; iar pe neutri i-a făcut să-și schimbe părerile asupra germanilor și să le retragă simpatiiile“ (P. P. Negulescu: op. cit. pag. 69).

În sociologie, experimentatorului i se cere o dublă calitate: aceea de sociolog și de om politic. Crearea condițiilor necesare unui experiment social nu stă decât în posibilitatea omului politic; dar, aceste condiții nu pot fi luate la voiă întâmplării, ci prin cunoașterea amănunțită a realităților deja existente, ceace e operă de sociolog. Teoriile sociale, în cea mai mare parte produse ale experienței sociale, sunt opera sociologului; apli-

care sau experimentarea acestor teorii, revine omului politic, care prin puterea legislativă, poate crea condițiile necesare experienței; efectele experienței sociale trebuiesc interpretate în mod obiectiv și riguros științific pentruca datele concluziei să ajute la promovarea științei sociale; avem deci din nou o operă de sociolog. Vedem dar, cu câtă tărie se impune nevoia ca omul politic să fie și un sociolog, sau sociologul om politic pentru a putea face posibilă o experiență socială cu efecte mai mult sau mai puțin bune.

Astăzi politica hazardului, a fost înlăturată pentruca în locul ei să se întroneze politica științifică. Rezultatele științifice ale sociologiei, formează însăși fundamentul politicii științifice, politica la care trebuie să tindă conducerea statelor moderne. Astăzi, prin constituțiile noi, partidul politic a fost ridicat la „rangul de factor legitim al vieții publice”. (D. Gusti: Partidul politic, pag. 21). Partidul politic este acela care face experiențele sociale, acela care verifică teoriile prin aplicarea lor pe cale legislativă. Partidul politic „are chemarea socială să mijlocească transformarea profundă a stărilor sociale și să provoace crearea instituțiilor noi în sensul evoluției ascendente, către un ideal social și etic”. (D. Gusti: op. cit., pag. 21). Transformările sociale fiind o necesitate colectivă nu pot fi produse niciodată de un singur individ, ceea ce a și creat partidul politic.

În legătură cu experiența socială avem construcțiuni și propuneri teoretice. Astfel, pentru o experiență directă, este programul de legislație a lui *Leon Donnat*. (La politique expérimentale — Paris — 1891).

Donnat propune trei feluri de legislații:

1.) *O legislație regională*, care este aplicabilă numai într'o singură regiune, după nevoile locale.

2.) *O legislație temporară*, aplicabilă pe un timp determinat, după care timp dacă nu a dat roade bune este înlăturată, dacă a dat, se adoptă definitiv.

3.) *O legislație facultativă*, adică o lege votată de parlament, dar care rămâne să fie aplicată sau nu după caz, de cel ce este însărcinat cu aplicarea ei.

Sistemul lui Donnat e în adevăr un program metodic și bine construit, de experimentare în materie socială.

*

Cei cari în adevăr au făcut uz de experiența directă în societate, au fost

sociaștii de diferite nuanțe. *Socialismul utopic prin Owen, Fourier, Christian, Metz, Cabet, etc.*, pe baza unor construcțiuni teoretice, adeseori fanteziste, încerca o schimbare a condițiilor de viață ale mediului social, cu scopul de a crea o viață socială nouă, mai bună.

Owen a încercat să aplice teoriile sale în fabricile pe cari le-a condus. (Manchester New-Lanark). Neisbutind, el a căutat explicația în însăși reaua organizare socială. De aci a rezultat comunismul său. Provoacat de mizeria din Irlanda, în anul 1823, *Owen* elaborează un proiect de societate comunistă, ce trebuia să fie experimentat în America. *Fourier*, după o puternică analiză și critică a regimului capitalist existent, a încercat o experiență socială organizând falanstrele sale. *Christian Metz*, a înființat și el o societate comunistă, *Omana*, căreia i-a dat și o constituție comunistă. *Cabet*, în timpul revoluției dela 1848, a lansat un manifest către lumea comunistă, cu scopul de a forma în America o societate ideal organizată în care toată lumea să trăiască comod și în deplină fericire.

Aceste experiențe nu au putut da roade bune, pentrucă reformatorii utopici au ignorat tocmai una din cele mai principale condiții de experimentare socială: *intima cunoaștere a realităților sociale deja existente*.

Materialismul istoric, după cum am văzut și mai sus, nu admite intervenția voinții omului în provocarea experiențelor sale, deoarece *Karl Marx*, consideră că fenomenele și transformările sociale sunt conduse de legi fatale. Omul poate numai să ajute săvârșirea cât mai deplină și rapidă a evenimentelor istorice.

Este tocmai ceea ce cred că *Lenin* nu a luat în seamă, atunci când s'a deslănțuit revoluția rusă. *Lenin* a voit să experimenteze în mare, cu milioane de oameni, gândind că printr'o sângeroasă luptă va putea să creeze condițiile unei noi vieți sociale, bazată pe dictatura proletariatului. Nu a reușit pentrucă planul său nu era construit în urma cunoașterii realităților sociale din Rusia. *Lenin* a experimentat contra capitalismului, care de fapt în Rusia era foarte puțin dezvoltat, țara fiind în primul rând agricolă.

Societatea rusă nu ajunsese la un stadiu evolutiv în care să fi putut primi o organizare socialistă, așa după cum vede lucrurile *Karl Marx*, pe care *Lenin* și-l pretinde maestru. Dar, *Lenin* forțat de însăși împrejurările în cari voia să-și realizeze planul, a călcat al doilea principiu călăuzitor

într'o experiență socială: *în Rusia sovietică practica socială nu a corespons teoriei sociale*.

Sistemul politic sovietic „pe deoparte construiește în mod teoretic, un maximum de democrație și de realizare a suveranității imediate și reale a poporului, năzuind a înlătura complet și cu totul orice manifestare propriu zisă politică, iar, pe de altă parte inaugurează tocmai cea mai sălbatică afirmare a puterii politice”. (D. Gusti: op. cit., pag. 12).

*

În afară de aceste experiențe directe, provocate voluntar și cari deseori costă prea mult capital uman, sociologia are la îndemână și o experiență așa zisă indirectă, care întrebuițează *descripția* (prin metoda observației) a *manifestărilor vieții sociale* și totodată și *explicarea genezei formelor de viață socială*. Concluziunile sunt trase din confruntarea acestui material prin *metoda comparativă*.

Aceasta este metoda monografică întrebuițată la noi cu întindere și adâncime de analiză, de *Seminarul de sociologie din București*, care transformă unitatea socială: satul românesc într'un adevărat laborator sociologic. Această metodă în mic a fost întrebuițată în Franța de *Le Play* și *Tourville*. Această formă de experiență socială va forma obiectul unui nou articol în viitor.

Ernest Bernea.

Bibliografie

Au apărut:

Victor Papilian: *Un optimist incorrigibil (Când „Regele petrece”) comedie în 4 acte*.

Cluj, 1930. Tip. Șc. de Arte și Meserii „Principele Carol”. Prețul 80 lei.
Horia Teculescu: *Pe Murdăș și pe Târnave. Flori înourate (Doine și strigături)*.

Sighișoara 1929. Tip. Miron Neagu. Prețul 100 lei.

Citiți noua dramă a lui
LUCIAN BLAGA

„Cruciada Copiilor”

apărută în

Tip. „Dacia Traiană”

SIBIU,

Spre o Europă federalizată

Un plan utopic

La pacea dintre state nu se va putea ajunge decât prin pacea dintre popoare. La federalizarea Europei nu se poate ajunge decât prin federalizarea interioară a singuraticelor state. Federalizarea trebuie să pornească dela interior spre exterior. Trebuie creată în lăuntru fiecărui stat o pace intercivică și inter-etică. Numai din state cu popoare împăcate în interior se poate crea o Europă federală. Statele actuale au în interior o mulțime de materii inflamabile. O federalizare trainică nu se poate face decât din state solid și unitar constituite. Pe bazele șubrede de azi nu se poate întemeia nimic statornic. Ne trebuie state pacificate în lăuntru. Trebuie căutat drumul care duce la pacea tuturor cetățenilor și a tuturor oamenilor în fiecare stat. Spre a putea ajunge la o Europă federalizată trebuie create două păci:

Pacea dintre oamenii aceluiași stat — și pacea dintre singuraticele state.

Cea dintâiu ne va da pe a doua.

A) *Pacea dintre oamenii aceluiași stat.*

La aceasta se va ajunge prin federalizarea internă a fiecărui stat. Calea pentru aceasta e una singură: acordarea de autonomii naționale și teritoriale.

Se va da autonomie teritorială tuturor regiunilor geografice — și autonomie națională tuturor naționalităților, chiar și celor mai mici enclave etnice, aflătoare în regiunea respectivă. Prin autonomizare se vor soluționa multiplele probleme interne de cari suferă aproape toate statele, mai ales cele eteroglole. Anume se va soluționa:

1.) *Problema de naționalitate a minorităților etnice.*

Minoritățile etnice sunt într-o continuă luptă cu naționalitățile politicește dominante. Unele cearcă să-și câștige drepturi, celelalte își apără hegemonia politică. Prin autonomie minorităților li se vor asigura condițiunile unei libere dezvoltări naționale în toate ramurile vieții publice. Prin aceasta vor înceta dela sine orice tendințe centrifugale de iredentism. Se va crea o omogenitate de atitudini sufletești, singura temelie trainică a fericirii statelor.

2.) *Problema regionalistă.* În cadrele aceluiaș stat și a aceleiași națiuni regiunile limitrofe sunt desavantajate față de cele centrale. Centralismul de stat de astăzi întărește o regiune și o fracțiune a națiunii dominante, dar slăbește în schimb celelalte regiuni și celelalte părți ale respectivei națiuni. De aici o ostilitate aproape fațășă între diversele regiuni. Prin des-

centralizare autonomică li s'ar da regiunilor posibilitatea de liberă și nestânjenită dezvoltare.

B) *Pacea dintre state.*

Dela federalizarea interioară, în lăuntru unui stat, se va trece neforțat la federalizarea tuturor statelor. Forma acestei federalizări o găsim în Statele Unite Nord-Americane. Vom avea state curat naționale, cu granițe etnice.

Europa actuală suferă de o mulțime de crize. Prin federalizare vor trebui găsite mijloacele de a le delătura.

1.) *Criza economică.*

Pentru micșorarea și, cu timpul, pentru delăturarea ar fi următoarele mijloace :

a) desființarea vămilor.

Toate statele europene să formeze o singură uniune vamală.

b) Monedă europeană unitară;

c) Un mare credit european industrial.

Acest credit necesar pentru exploatarea bogățiilor de subsol, ori-unde și în orice stat s'ar afla. Exploatarea ar avea loc pe lângă anumite restricțiuni. Anume: Subsolul să rămâie al statului, personalul tehnic să fie intereuropean, mâna de lucru să fie a regiunii restrânse unde se află exploatarea.

Creditul să fie constituit așa: 51% capital intereuropean, 49% capital particular, să fie avantajat capitalul din statul unde e exploatarea.

Prin aceasta s'ar ajunge la două mari avantagii: s'ar ieftini viața prin sporirea articolelor de prima necesitate, și s'ar micșora numărul șomerilor, dându-li-se prilej de lucru. Criza industrială de azi este produsă de lipsa de piețe de desfacere. Acestea trebuie căutate în lăuntru Europei. Le va găsi capitalul activ și marfa ieftină. Capitalul particular de astăzi ridică vămi și omoară concurența. Un capital intereuropean va face din Europa o vastă uzină, în care principalii beneficiari vor fi muncitorii și publicul consumator. Uzina de azi lucră pentru beneficiul capitalismului, cea de mâine va lucra numai pentru necesitatea societății. Cea de azi a creiat o clasă de privilegiați ai banului, cea de mâine va fi principalul factor de egalizare a oamenilor în condițiile de viață.

C) *Un mare credit agricol european.*

Europa suferă de o mare criză alimentară. Aceasta nu poate fi delăturată decât printr'o puternică și generală ofensivă a grâului. Aceasta nu se poate decât prin *exploatare agricole colective.*

Micul agricultor se luptă azi în agricultură cu o mulțime de greutăți, cari fac aproape imposibilă o cultură intensivă. Se luptă cu lipsa de inventar agricol, cu lipsa unei educații profesionale, cu capriciile vremii și cu greutatea de desfacere a produselor agricole.

Acestea nu pot fi înfrânate decât prin exploatarea colective. Acestea vor da inventar agricol, mână de lucru instruită, desfacerea cooperatistă a produselor. E necesară intervenția Statului. El va forma societăți cooperatiste de exploatarea agricole. Capitalul societății va fi format așa: 51% credit agricol european, 49% proprietarii solului, ori alți particulari din statul unde e terenul. Modalitatea de exploatare ar fi aceea, că statul expropriează temporal suprafețele cultivabile cu grâu. Plătește proprietarilor o rentă egală cu media de producție pe unitate de suprafață, subtrăgând cheltuielile de exploatare. Pe proprietar îl face societătar, dar îl angajează în aceeași vreme și ca muncitor. În felul acesta proprietarul ar avea: rentă, dividendă și salariu.

II. Criza produsă de conflictele teritoriale.

Intre actualele state europene sunt acute conflictele teritoriale. Acestea se vor putea delătura:

1.) Prin rectificări de granițe, și

2.) Prin schimburi compensaționale de popoare.

Acest schimb se va putea face în baza unei transacții generale, stabilită pentru toată Europa. La schimb se va ține seama și de calitatea solului locuit de cei cari vor fi schimbați.

III. Criza demografică.

Europa suferă de suprapopulație. Furia de sporire demografică își are isvorul în imperialismul politic de astăzi. Tendința de expansiune și de defenziune teritorială are ca urmare crearea de armate. Acestea cer brațe multe. Prin soluționarea crizei economice și prin delăturarea conflictelor teritoriale armatele vor fi de prisos. Suprapopulația pentru Europa de azi e un balast. Tot așa va fi și pentru Europa de mâine. O micșorare a populației se impune, ca un postulat de existență a Europei întregi. La aceasta se poate ajunge:

1.) Prin colonizări extraeuropene.

Coloniile să treacă integral în posesiunea comună a Europei federalizate. Drept la colonizare să aibă toate statele în proporția densității populației și a productivității solului.

2.) Prin selecționare eugenică.

Aceasta se poate înfăptui: printr'o riguroasă și obligatoare vizită medicală înainte de căsătorie — și 2.) prin nimicirea puterii de procreație pe cale științifică în cei atinși de boli ereditare.

Intr'o Europă federalizată vor fi afaceri comune intereuropene și extraeuropene. Afaceri comune intraeuropene: 1. monedă, 2. armată teritorială, flotă de război, flotă aeriană.

Afaceri comune extraeuropene: 1) colonii, 2) comerț maritim intercontinental.

Rezumare:

I. State federalizate în interior. Federalizarea internă a fiecărui stat pe națiuni și regiuni, cu autonomie regională și națională.

II. O Europă federală prin federalizarea tuturor statelor europene:

1. cu granițe etnice;

2. cu state naționale, a căror omogenizare etnică se poate înfăptui prin: rectificări de granițe și prin schimbări compensaționale de popoare.

3. cu o armată comună europeană: teritorială, navală, aeriană. Armata comună va avea de apărut o singură graniță, cea europeană și de asigurat tratatele și pacea în lăuntrul Europei.

4. cu credite intereuropene (industrial, agricol) spre a delătura prin eforturi comune crizele actuale.

5. cu monedă unitară,

6. cu o singură unire vamală europeană.

7. cu institute culturale internaționale în marile centre europene spre a se înfăptui unificarea sufletească a tineretului european de toate neamurile. Ne trebuie o singură cultură, cea europeană.

Utopist.

Impotriva cămătăriei

Comunicare în ședința Camerei deputaților dela 2 Mai

D. ION CLOPOȚEL: Informațiile culese dela sursă, rezultate din descinderile mele la fața locului, arată în mod precis, că fărâniea noastră este sugrumată de o cămătărie nesățioasă.

Nu numai că se dobândește anevoios creditul pentru plugari, ci dificultățile mai sunt sporite de alte două împrejurări grave și anume:

1.) Cămăta e practică foarte felurit, procentul de împrumut variind între 20—42; 2) apoi formalitățile sunt greoaie, căci girurile sunt declarate suficiente, ci se pretinde, abuziv, ipotecarea averii pentru credite chiar de câteva mii lei. (Aprobări, aplauze).

Cheltuielile de ipotecare și ștergere din cartea funduară sunt o sarcină grea pentru agricultorii debitori, o adevărată pacoste.

D. PAMFIL ȘEICARU: Să se ceară revizuirea cametei dela război încoace.

D. ION CLOPOȚEL: Infrânarea excesului de cămăta desigur nu este posibilă decât prin marea credit agricol ce trebuie să vină.

Inșă și până atunci o ameliorare trebuie provocată de sus. Și anume foarte ușor: Băncile cari beneficiază maritim de reescontul Băncii Naționale a României cu 9 la sută să se îndatoreze a se restrânge la o dobândă maximă de 14—16 la sută în cari să se cuprindă girul, riscul, cheltuielile de regie și câștigul net.

D. GHITĂ POP: Banca Națională să-și reducă scontul.

D. ION CLOPOȚEL: Aveți dreptate: Banca Angliei la redus scontul zilele acestea la 5%, iar Banca Franței la 3%, e vremea să intrăm și noi în normal.

Intabularea să nu se facă cu prea mare ușurință, să se evite cheltuielile costisitoare și să nu fie admise peste tot ipotecări sub 10.000 lei. (Aplauze).

Un procedeu unitar și onest ar trebui fixat și publicat spre cinstea băncilor, pentru a se dovedi că nu se urmărește stoarcerea și specularea fărâniei

Nu socoate oare necesar domnul ministru de finanțe a lua inițiativa consultării băncilor în acest sens? Fărâniea care este clientela cea mai sigură a băncilor, ea care prezintă garanțiile cele mai tari și mai statornice ale creditului românesc, nu merită oare să beneficieze de un regim stabil, precis și de o protecție similară celei ce s'a acordat celorlalte activități particulare în stat cum sunt comerțul și industria?

Dela răspunsul Dv. atârnă dacă îmi voiu transforma ori nu în interpelare această întrebare. — (Aplauze).

Ion Clopoțel
deputat de Făgăraș.

Farmecul tapiseriilor din Beauvais

In diversitatea activității omenești, deasemeni, fiecare epocă își are caracteristicile ei. Să nu se creadă că, industriile fiind restrinse acum câțiva secolii, membri societărilor trecute aveau prilejul să le cunoască mai bine. In evul mediu, bunăoară, un medic, un profesor erau mai ignorați în ce privește fabricarea săbiilor, țesutul lănei sau rafinarea rachiului, decât sunt azi avocații sau pictorii relativ la industria automobilelor sau la uneltele radiografiei. Adevărul este că odată cu scurgerea vremii, știința tinde tot mai mult să înglobeze într'un singur tot variatele manifestări utilitare. Industriile numeroase de astăzi depind toate de fizică, de chimie, de mecanică, cari la rândul lor se strâng pe zi ce trece într'un singur bloc. Solidaritatea lor era ignorată acum câteva veacuri; de aceea și activitățile uzuale se dezvoltau pe atunci perfect de izolate unele de celelalte.

Atât de adevărat este că reflexul legilor elementare joacă și în practica societăților omenești. Așa, bunăoară, haosului epocii secundare și terțiare, i-a urmat stratificarea globului în epoca cuaternară și clasificarea lui. Clasificare din punct de vedere antropomorfic, bine înțeles. In gruparea omenească același lucru se poate observa. Pe zi ce trece, progresul ne copleșește sub invențiuni noi, în care ne-am pierde, desigur, dacă fiecare creație ar rămâne strict izolată de restul activității umane. Din fericire, industriile tind din ce în ce mai mult a se grupa. Astăzi chimia și fizica nu prezintă între dinsele nicio linie de demarcațiune. Industria automobilelor se confundă cu aceea a aeroplanelor, după cum aceea a materiilor colorante se poate ușor transforma în industrie balistică. Fabricarea sticlei se apropie mai mult azi de aceea a uneltelor agricole, decât se apropia în evul mediu fabricarea armurilor de aceea a lăcătelor de fier. Să nu uităm că deosebirea între epocile trecute și vremea noastră este aceea, care ni se oferă azi între manufactură și mașinism.

Cuvântul manufactură și-a pierdut astăzi sensul exact. La originea lui, el însemna „lucrul făcut de mână“. In zilele noastre el se aplică fără discernământ diferitelor industrii, la baza cărora activitatea manuală, de cele mai multe ori, nici nu există. Ceea ce caracteriza însă, în trecut, industria

omenească era tocmai manufactura. Și fiindcă facultatea celor de demult era limitată din lipsa de mașini ingenioase și multiple, manifestările lor industriale erau și ele mărginite. Viața era pe atunci mai puțin complicată decât azi, relativ la numărul obiectelor necesare existenței. Inseamnă aceasta că cei vechi dispuneau de mai multe ori de libertate decât meseriași și lucrătorii din zilele noastre? Nu, căci manufacturile la cari se dedau erau, din lipsă de unelte mecanice, și mai lungi, și mai migăloase. Țesutul unei bucăți de stofă, pe care azi mașinismul ni-o confecționează într'o oră, dura în trecut mai multe zile. Ori-unde și ori-când se resfrânge, așa dară, în activitatea umană ca și în cea extraumană echilibrul legii de dispensație...

..... Toate aceste reflexii mi le-a sugerat o vizită pe care am făcut-o săptămâna trecută în orașul Beauvais, cu prilejul unei lungi excursii în automobil prin departamentul Oise. In dosul mării pieți a orașului, a cărui case pur medievale sunt o incântare pentru trecători, se înalță vechea clădire a celebrei manufacturi din Beauvais. Aici cuvântul și-a păstrat sensul lui original. — Căci prin manufactura din Beauvais toată lumea înțelege țesutul faimoaselor Tapiserii — paralele și rivale ale nu mai puțin cunoscutelor „gobelinuri“ din Paris. In lungile săli spoite cu alb și ale căror laturi le constituiesc șiruri de ferestre prin care lumina intră în valuri, i-am văzut pe lucrători la lucru. Blazați de intrarea vizitatorilor, ei nici nu-și ridică ochii de pe țesăturile lor multicolore. In fața lor, îngrădite pe măsură, firele de mătăsoasă albă, roșie, albastră, portocalie, de toate nuanțele ale tuturor culorilor, strălucesc sub razele zilei. In dosul lucrătorilor, aninate în cadre speciale, sunt situate modelele pictate pe cari ei le copiază pe pânză. Muncă migăloasă și delicată... Timp de un an de lucru neconținut, un uvrier nu poate broda mai mult de 0.60 centimetri pătrați de țesătură. Apoi, odată ce tapiseria e gata, ea mai are nevoie să stea la lumină cel puțin un an de zile. Sub influența soarelui, culorile își pierd din strălucirea lor prea vie, se șterg oarecum, nuanțele se așinează, se confundă într'un tot armonios.

După aceea, tapiseriile se aplică mo-

bilelor consacrate în acest scop cari, la rândul lor, sunt o desfătare pentru ochi. Artiști cari desemnează canapelele, fotoliurile, scaunele pe cari le vor acoperi tapiseriile, se dedau unor adevărate creațiuni. In arabescul liniilor, în moliciunea voluptoasă a conturilor, în culoarea lemnului croite în jălțuri, bunăoară, n'ai să găsești o croare de gust, nici o dizarmonie. Am admirat astfel, nu numai mobilele datând dela Ludovic XV sau dela Napoleon și împodobite cu tapiserii brodate după admirabilele modeluri ale unui Kowalsky sau François Desportes, dar și mobile moderne desemnate eri, sculptate în lemne scumpe aduse din colonii și îmbrăcate cu tapiserii lucrate după Cappelani, Jean Weber, etc., adevărate contemporani.

Câte saloane adorabile, câte budoare delicioase expuse în Manufactura de tapiserii din Beauvais, ne însuflă dorul de a fi bogați, numai ca să le putem dobândi. Și în vreme ce pașii mei ridicau ecouri surde prin încăperile venerabilei și luminoasei clădiri, mă gândeam nu fără emoțiune la neîntreruptele generațiuni de lucrători cari s'au perindat de secole în fața acelorăși mese, cari s'au aplecat cu aceeași aplicațiune deasupra acelorăși fire multicolore de mătăsoasă, cari au colaborat timp de ani lungi la tapiseriile ce aveau să împodobească locuințele elegante de demult, după cum alte tapiserii continuă să onoreze interiorurile bogate de azi. Pe această manufactură de artă n'a reușit încă s'o răstoarne mașinismul, după cum fotografia nu a rănit pictura, după cum nici instrumentele de muzică mecanică nu au isbutit să-i doboare pe virtuoși. Și ce adevăr demonstrează acest fapt?... Adevărul că progresul tehnic care se reînnoește pe zi ce trece se leagă numai de spiritul oamenilor iar nu de sentimentele lor, cari rămân imuabile. Căci acum cinci sau zece secole înaintașii noștri nu plângeau, nu se bucurau, nu iubeau, nu urau altfel de cum iubim, urâm, ne bucurăm și plângem noi cei de azi, și cum, o vor face identic cei cari vor veni după noi.

O altă întrebare mi-s'a iscat în minte pe când pășeam pe amurgul roșcat de primăvară, pe străzile medievale din Beauvais. Mi-am zis: utilitarismul e un termen comod azi ca să se înglobeze într'insul toate achizițiile tehnice

moderne. Dar termenul acesta nu este exact! Multe din creațiile progresului nu ne sunt de fel utile; dacă ele ar lipsi chiar, nici nu le-am simți lipsa. Este tot așa de just să ne spunem că nici artele nu se sunt indispensabile. Capodoperile duhului, și ale sentimentului uman, nu ating de fapt decât o elită restrânsă de aleși, iar nici de cum mulțimile cari de multe-ori nu știu ce deosebire este între un portret de Rembrandt și unul de Bouguereau, între o arie de Bach și o romanță melancolică la modă, între Madame

Bovary și un roman de Georges Ohnet. Dar tapiseriile, la cari se lucrează cu atita amar de trudă ani de zile, zi cu zi, ceas cu ceas, ca și toate muncile „de longue haleine” în domeniul frumosului — ce rost au ele?... Utilizarea lor practică este nulă; ele constituiesc un simplu decor în care se complac bogății lumii. Care este dar rostul lor, cum să explicăm interesul viu al acelor cari le dobândesc și activitatea înfrigurată și copleșitoare a celor ce le realizează?...

Eu cred că acestea, ca și alte stră-

duinți omenești, de nici un interes practic în fond, sunt preocupări pe cari ni le-a impus firea, diversivni ale duhului nostru, nourii spirituali în care învăluim inconștient, ca să nu ne chinuiască până la nebunie, întreburile: Cine suntem? pentru ce trăim, pentru ce minune? Dospite în chiar substanța creierului nostru, al căror rost nu-l vom ști nici odată și ale căror accente ne îngrozesc....

Paris, April.

Adrian Corbul

NOTIȚELE MELE

„Ce crede X și Y despre?...”

De sigur și dumneata onorabil cititor, te întrebi de multe ori, revoltat cu mine împreună, când citești în reviste și ziare răspunsul cutărui personajiu grav, despre cutare problemă, ce ne interesează acest răspuns pe noi?

„Ce crede X și Y despre?...”

Este deja un nou flagel al lui Atila, care amenință securitatea liniștii tale de cititor pașnic....

Și în reviste și ziare, curg ploii interviewurilor, răspunsurile, de-obicei proaste — anchetele nu mai sfârșesc, parcă ar fi blestemurile lui Iehovah.

Care este cauza acestui măcel de hârtie nevinovată cu „idei”, care sunt numai imitațiunile unei funcțiuni cerebrale?

Publicul este plictisit și totuși citește:

1.) Resultatul concursului de frumusețe de Rio de Janeiro, Kuzhaven și Sighetul Marmatiei.

2.) Ancheta interesantă asupra problemei pantalonilor scurți de mătase, cu privire la starea în care se găsește bicepsurile naționale.

3.) Ancheta asupra întineririi, mai ales în ceea ce privește pe poezii de luna Martie, căci la politicieni această întinerire este imposibilă, lipsind dela început baza teoriei lui Voronoff.

4.) Cele 45777 de anchete despre măselele sburate ale bozeurului Dempsey, Charpentier — restul din mucleu de figură al președintelui Coolidge, (vezi „New-York Times”...) convertirile lui Ford, dela Ku-Klux-Klan la „A. I. U.”, curabilitatea cancerului, boala de papagal; plus câteva zeci de mii de anchete la fața locului: „beți cafea cu lapte, ori numai ceai?”, „vă place parfumul Khasana?” și întreaga acțiune de propagandă a marilor uzine din Leverkusen, a caselor de editură Ullstein, etc., etc. ca să se termine cu

inevitabila anchetă: „ce-ai face, să fii condamnat, să trăiești o viață întreagă pe o insulă cu o femeie?” (In treacăt să fie spus, ce-ai face? Ar fi trei alternative: una, să trăiești fericiți împreună și să îmbătrânești lăsând urmași mulți pe insulă... A doua alternativă, ca ori femeea, ori bărbatul să se sinucidă. A treia alternativă și aceasta cea mai verosimilă, să apuci de gât pe reporter, și să-l dai afară, când te pisează cu astfel de idioții....)

Așadar revenim: a cui vină este, că revistele și ziarele, în loc să fie magazine ale cunoștințelor, în loc să folosească numai și numai progresului social, se transformă în monitoare ale unui personalism animalic, gastronomic în sensul brutal al cuvântului? Este publicul de vină, ori editorul?

Eu cred că în primul rând editorul este vinovatul. Publicul este totdeauna inocent, de o naivitate adorabilă, gata să consfințească orice succes nemeritat și să condamne cu ușurința cu care iartă păcatele cuiva. — Seducătoarea forță a mulțimei, care a îngrozit pe Balzac, există realmente. Și acum, dacă editorul unei publicații nu apelează la simțul discret al omului cult, ci ațăță în om fiara, fi-rește că „spiritul public” nu se va diferenția, nu va reprezenta gustul, priceperea și consimțirea omenească — esențe scumpe ale vieții publice — ci acest „spirit public” va cobori la cel mai vulgar oportunism, care este curios de ciorapii, pantalonii, ghetetele vedetei — va forma din demagogul ordinar o „personalitate politică”, din amalgamul de rasta a societății, un titlu de anchetă: „ce crede dl. Pasdre, Cocos, Franzeld etc. etc. despre situația de azi?”

Ca parcă pe dumneata iubit lector, ori pe mine, prieten discret al tău, nu

ne-ar interesa numai părerea celebrelor litere culese cu fet, ca parcă n'ar mai exista nici Einstein, Bose, Bergson pe lume — ca parcă mundus vult decipi, concursul de frumusețe, acest blam adus culturei europene, ar fi singurul eveniment important al secolului al XX-lea.

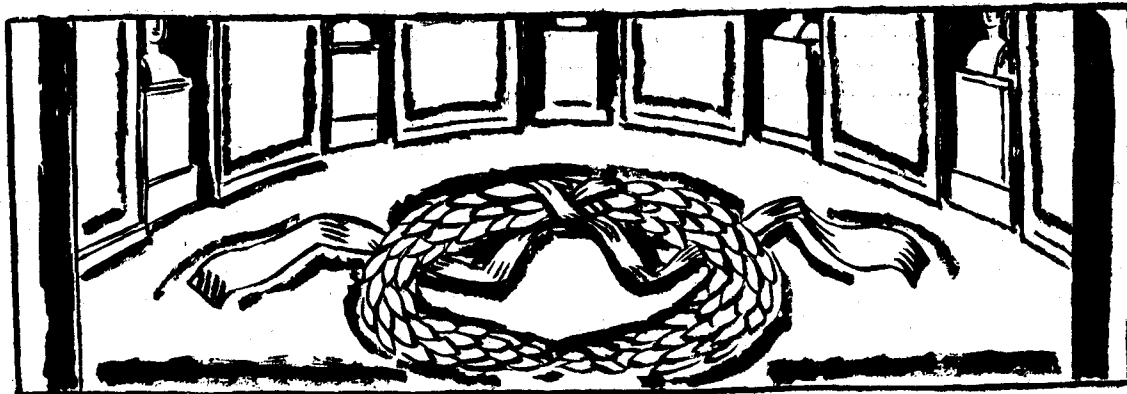
Intrebați odată și pe cititori, ce cred dănzii despre „Ce crede X și Y despre?”...

Emil Isac

Propunerile dlui G. Bogdan-Duică în congresul dela Sibiu

1. Teritoriul de muncă al organizațiilor „Astrei” este toată România modernă. 2. Reședința „Astrei” rămâne Sibiuul. Un vice-președinte va fi totdeauna un membru din Cluj, designat de secțiile „Astrei”. 3. Numărul membrilor din actualul comitet central se reduce; la alegerea lor proximă se va avea în vedere specializarea lor în câte cel puțin una dintre problemele culturale cu care „Astra” se ocupă. 4. Deși suntem de părere că grija fundamentală a „Astrei” trebuie consacrată păturei muncitoare la țară și în oraș, nu putem neglija datoria de-a contribui la educarea conducătorilor acelei păturei. „Astra” nu poate părăsi problema ei veche de-a contribui la unificarea ideilor culturale ale păturei conducătoare din tot cuprinsul noului teritoriu de muncă. 5. Izvoarele de venit ale „Astrei” să fie exploatate comercial. 6. Să se prevadă, anual, două ședințe ale comitetului „Astrei”, de ținut în Cluj, împreună cu președinții și secretarii secțiilor; tema permanentă a celor două ședințe va fi: informația reciprocă despre lucrările dela centru, din despărțăminte și din secțiuni; și hotărârea directivelor noi. 7. Despărțămintelor vecine să li se impună prin statut colaborările folositoare regiunii lor. 8. Să se facă anual controlul membrilor „Astrei”, pe despărțăminte la ele; să se constate absențele; și anual, prin adrese de acelaș formular cuvânt-cios și cald Românii uitători de datoriile morale și naționale să fie rugați a se înscrie printre membri „Astrei”.

Date ungurești despre moartea lui Avram Iancu

O împrejurare asupra căreia ziarele n'au stăruit îndeajuns, ne pune în situația de a nădăjdui că nu va trece prea multă vreme și vom avea despre Avram Iancu și despre vremurile sale atât de parțial cunoscute astăzi, o literatură nu încăodată pe atâta, nu întreită sau împătrită sau chiar înzecită, ci — hai să zicem — aproape completă. E vorba adică să se pună la dispoziția oricărui cercetător valoroasele arhive ale județului Hunedoara, total indispensabile pentru cunoașterea temeinică a anului 1848 în Ardeal.

Sperăm că odată cu începutul divulgării acestei neprețuite comori documentare, cercetările istoriografilor noștri se vor îndrepta mai mult decât până aci spre izvoarele ungurești ale anului 1848, și că, prin urmare, vom ajunge cândva, în ciuda oricărui opoziții, să cunoaștem și cealaltă latură a chestiunii pașoptiste, de dincoace de Carpați, pe care o rezum în aceste cuvinte: *dușmanii de lege românească ai revoluției lui Avram Iancu.*

Documentele ungurești nu sunt bineînțeles necesare numai pentru cunoașterea acestei a doua laturi a chestiunii dela 48, boicotată până astăzi dinadins nu pentru că era, dupăcum și este, cea mai penibilă parte din istoria românească ardeleană dinaintea de dualism, ci pentru că divulgarea ei ar fi fost penibilă onora sau altora. Din motivul acesta s'au trecut sub tăcere chiar documente ungurești cari nu priviau numai pe dușmanii de lege românească ai revoluției lui Iancu. Și că e regretabil, o dovedește bunăoară și numai acest amănunt: că fără o corespondență din Baia de Criș, trimisă unei gazete maghiare a doua zi după înmormântarea lui Avram Iancu, n'am ști nici-

odată cât de întreg era naționalismul Iancului, adică cât de antisemit, și nu numai de antimaghiar, a fost acest martir al ideii dacoromane.

Corespondența pomenită a apărut în „Reform“ *) și e reproducă în ziarul arădan „Alföld“, XII, 216, 21. IX. 1872, p. 2, sub titlul: „Moartea și înmormântarea lui Avram Iancu“.

E datată: Baia de Criș, 14 Septembrie, adică a doua zi după înmormântarea lui Iancu.

Cu mici suprimări de pasagii fără importanță sau instigatoare, o reproduc în întregime:

„Scriu aceste rânduri din Baia de Criș, reședința județului Zarand, sub impresia demonstrației, ba ce zic: a adevăratei ațătări ce s'a făcut ieri, 13 Septembrie 1872, împotriva ideii de stat maghiar și a actualei existențe a națiunii maghiare, ațătare cu atât mai de netolerat sub egida statului maghiar, cu cât a fost organizată și făcută de funcționari din slujba județului.

„In dimneata de 11 Septembrie crt., pela orele 9, a încetat din viață Avram Iancu, cel de tristă pomenire din istoria atacului valah dela 1848—1849. Individul acesta, înșelat în visurile și închipuiriile sale, s'a datat la traiul cei mai animaiic. Bea peste măsură și vagabonda prin satele Albei-Inferioare și ale Zărandului. Se vede că rudeniile și conaționali săi nu-i dădeau nicio atenție. Ba, dimpotrivă-l urau, ca pe un frânt semn de exclamație care-i făcea mereu atenți la

brațul răzbunătoarei Nemesis. Le era silă că insul pe care-l popularizaseră sub numele de „Regele Munților“, aici era vizibil în goliciumea sa. Deoarece intelectul său castrat, turburat de continua consumație alcoolică, nu-l mai puteau întrebuița pentru scopurile lor, i-au neglijat și exteriorul, și parcă abia îi așteptau sfârșitul. Rareori se găsia printre apologeții săi câte unul să-i schimbe cu câte o vechitură straiete ce începeau a putrezi de infecție. Cât despre adăpost, nu i-l da nimeni, și dormia prin poduri de cârciumi sau pe uliță; iar hrana și-o câștiga cerând dela întâiul pe care-l întâlnea, câte un bănuț de cinci sau câte o „pițulă“. Traiul acesta, timp de douăzeci de ani, i-a întărit uriașa forță vitală, dar în August ce a trecut Avram Iancu a ajuns în spitalul județean din Baia de Criș. Aici însă nu s'a simțit bine, și a plecat din nou pe drumuri, pentru că — după cum spunea — „l-au așezat în spital lângă un jidov, cu toate că el pe jidovi nu-i poate suferi“. Simțind că îl părăsesc puterile, s'a tras până la casa unui brutar cu numele Liber, și și-a făcut așternut lângă căpița din grădina acestuia; a mâncat în ziua aceea numai câteva prune cu pâine. In noaptea de 10 spre 11 crt. l-a apucat pe Iancu o foarte mare hemoragie; a trezit deci familia brutarului ca să dea amorfitorilor sale oase un culcuș mai cald. Brutarul i-a întins un așternut sub strașina casei, și aci l-a atins moartea....“

„... Indatăce cei competenți au aflat despre moartea lui Avram Iancu, i-au dus cadavrul la locuința asesorului de sedrie orfanală Simionașiu. S'au luat măsuri pentru aranjarea unui catafalc pompos și pentru împodobirea cadavrului. Dimitrie Popu, un alt

*) In Szinnyei, Magyar Irók, V, 3, 391, „Reform“, dela 1872, pe care nu l-am putut consulta, are o singură relațiune despre Avram Iancu, în No. 262, mai mult ca probabil identică cu cea reproducă de „Alföld“.

asesor de sedrie orfanală, a fost trimis imediat la Deva, ca să aducă de acolo cele trebuitoare, împreună cu făclii și cu un taraf de muzicanți. Intre acestea subprefectul suplăant, în lipsa prim-notarului județean Sigismund Borlea și a lui Iosif Hodoșiu, și-a adunat garda, a redactat anunțul mortuar și l-au multiplicat la litografia tribunalului județean. Acest anunț funerar e dat în numele „națiunei române” și cuprinde și alte învățăminte decât cele ce le voi arăta mai jos.

„Oamenii poliției județene au fost trimiși în toate părțile, cu aceste anunțuri și cu invitațiile speciale. Și anume pe la unii corifei, cari apoi au dat știrea mai departe și au înștiințat pe popi și pe primari să tragă clopoțele și să fie negreșit de față la înmormântare”.

„Lângă catafalc au priveghiat fără excepție toți intelectualii din Baia de Criș, inclusiv funcționarii statului. Ziua era un pelerinaj de femei în doliu, afară stetea de strajă poliția județului, iar pe casă fălăia acelaș mare steag al României, care a figurat și la alegerea de deputat a lui Borlea.

„Inmormântarea a fost fixată pe ziua de 13 Septembrie la orele 2 d. a.; în această zi, la amiază, au apărut în curtea casei muzicanții angajați și numeroși naționaliști români, în rândurile cărora se aflau și câțiva slujbași ai statului, printre alții judecătorul de ocol din Baia de Criș, pe față cu obișnuita expresie de compasiune.

„La înmormântare au venit în ornate numai 28 de preoți, alături de ei era marea majoritate a populației locale, în special intelectualii și deasemenea provincialii în frunte cu notarii și cu dascălii”.

„In timpul prohodului s'a distribuit confidenților o cdă a avocatului și procurorului județean din localitate Gh. Secula, multiplicată la litografie. Oda e o preamărare pe față a revoluției pornite pentru extirparea ungușurilor”.

„După prohod a luat cuvântul protopopul ortodox din Brad Mihălțianu, și a citit o cuvântare care se rezumă la o comparație a lui Avram Iancu cu Ion Botezătorul, premergătorul Mesiei... În general predica aceasta a fost o vicleană mascare a tuturor lozincilor obișnuite în gura daco-romanilor”.

Correspondentul descrie în continuare solemnitatea funebră dela Tebea, de sub gorunul lui Horea. Ingropăciunea a fost fotografiată. „Cântecul mortului”, lung și jalnic, a fost cân-

tat de cantorul bătrân din Roșia, prietenul lui Iancu și-al lui Balint. A vorbit apoi Gheorghe Secula, făcând biografia decedatului, într'o limbă prea latinistă pentruca să fi putut avea un prea mare efect atățător.

S'au cântat apoi „tot felul de cântece naționale”; la sfârșit s'a tras o salvă.

*

Correspondența, după cum se vede și din părțile citate, e plină de instigații, în special în contra slujbașilor aproape exclusiv români ai județului Zărand.

Urmarea acestei instigații din „Reform” a fost că guvernul a îndrumat pe prefectul județului, contele Alexandru Haller, care sta în permanență la Oradea-Mare și venia la Baia de Criș numai când era câte o adunare județeană, să ancheteze pe slujbașii județeni și de stat, cari au organizat funerariile naționale.

La 11 zile după înmormântare, în 24 Septembrie, s'a ținut sub președenția lui Haller, trimis de guvern în anchetă, adunarea consiliului județean, despre care ni se raportează detaliat în „Alföld”, XII, 227,4. X. 1872, p. 1.

Venit în scopul acesta la Baia de Criș, Haller s'a grăbit să caute pe correspondentul lui „Reform”; nedescoperindu-l, a luat declarații românilor. Ungurii interogați au dat răspunsuri favorabile românilor (datorită faptului, spune „Alföld”, ibid., că din pricina înverșunatului român Sigismund Borlea, care era locțiitor de subprefect, pările ce le-au făcut în contra românilor în alte rânduri, s'au răzbunat tot pe ei). Printre cei interogați a fost și un administrator de plasă ungar, care a declarat prefectului Haller că a trimis din proprie inițiativă invitația prin care îndemna satele în subordine să vină la înmormântare.

Darea de seamă se încheie cu cuvintele cu cari de altfel se încheia aproape fiecare corespondență maghiară din Baia de Criș: să plece din fruntea Zărandului contele Haller. Instigația și-a avut, nu peste mult timp, efectul: Haller a fost înlocuit, viața aprig românească ce domnia la județ a fost treptat anihilată, până când într'o zi, ca o consecință a instigației ce s'a întezit în special dela înmormântarea lui Iancu, județul a fost și el desființat, ca să rămână desființat de-atunci și până astăzi.

Isafa Tolan

Ispita

*Era o noapte deasă,
Cu păcură stropită;
Pe drum pietros, de munte,
Lovia des o copită.*

*Tăiau în două vântul
Și cal și călăreț;
In hartă cu furtuna
Se avântau semeț.*

*Și șueră văzduhul
De gloanțele de stropi,
Ce străbăteau adâncul
Și se pierdeau în gropi.*

*Spumat era fugarul
Sub trup nebirit;
Nălucă-i duceau dorul
Și biciul îndoit.*

*Din zori de zi plecase
Flacăul la lung drum;
Din vișorul de-obuze
El se 'ntorcea acum.*

*Să ducă vitejia
Și pieptul ca de piatră
In dar de veci iubirei,
Vestală lângă vatră.*

*Din când în când un ochiu
Clipia, lucind în zare,
Tăria luminând
Cu fulger de pierzare.*

*Și iadul depe cer
Trosnia plin de văpaie,
Când apăru pe-un dâmb,
Dosită de o claie.*

*O casă mică albă
Cu stâlpii nalți și roși
Și țiglele tot roși
Și roșu 'ntregul coș.*

*In casă, brațe roze,
Sub raze de jeratic,
Să scoată 'ncet cămașa
Se întindeau molatic.*

*Lumeasca frumusețe,
Sub vâl de întuneric
Se desena 'n penumbră
Ca 'ntr'un tablou feeric.*

*Voinicul vru să treacă.
Dar mlădieri de foc
Privirea-i fermecară
Și-l pironiră 'n loc.*

*Râvnind madona goală
Și brațele-i întinse,
Ca fulgerul de iute
Intregu-i trup s'aprinse.*

*Uită de dor de casă
Și 'n loc mintea-i stătu:
Intoarse 'n dreapta roibul
Și 'n poartă dărz bătu.*

G. Retezanu

Reorganizarea generală a „Astrei“

Principii generale. — Propuneri făcute la Congresul general al «Astrei.»

Reorganizarea „Astrei“ ni se impune nouă generației de intelectuali de acum ca un mare postulat al vieții noastre naționale.

Orice reorganizare trebuie să se facă în baza unor principii generale precise. Avem datoria să încercăm a preciza aceste principii.

Viața noastră publică ardeleană suferă de o mulțime de lipsuri. E un complex de probleme necunoscute și nerezolvate. Suntem în toate la început. Uriașa muncă de fundamentare și de cucerire va trebui să o începem de aci înainte.

Ce rol va trebui să joace „Astra“ în lupta de culturalizare a neamului românesc din Ardeal?

Viața publică a unui popor se desfășoară în două domenii: în cel al vieții spirituale și în cel al vieții materiale. Formele de manifestare a vieții spirituale sunt: religia, literatura, știința, artele. Cele ale vieții materiale: agricultura, comerțul, industria.

În viața spirituală, în împrejurările actuale, nu e lipsă de colaborarea „Astrei“. Aici avem importanți factori operanți (Biserica, Academia).

Activitatea ei trebuie să se desfășoare întregă în domeniul vieții materiale sau social-economice.

În ce cadre să se miște în acest domeniu? Orice problemă, în drumul ei spre soluționare, trece prin trei etape sau faze.

Orice problemă trebuie mai întâi cunoscută. La această cunoaștere se ajunge printr'o muncă de stăruitoare investigație și anchetare. E o grea muncă de laborator, prin care cunoaștem problema în sine și în raporturile ei cu realitățile vieții noastre social-economice.

După munca de laborator urmează cea de catedră. Durabilitatea unei re-

forme e în funcțiune de adeziunea sufletească a celor pentru cari se face. Orice reformă trebuie să treacă prin sufletul masselor. Numai colaborarea lor spirituală îi asigură trăinicia. Acest suflet se câștigă printr'o largă și neobosită muncă de apostolie cu vorba și în scris.

A treia etapă și cea mai însemnată e aceea a înfăptuirii și realizării. Aceasta e condiționată de doi factori: de cel al posibilităților materiale și de cel coercitiv.

Pentru înfăptuirea unei reforme nu trebuie numai bani, ci mai trebuie o mână care să constrângă, care să controleze și să dea sancțiuni. Stăpân asupra acestor factori nu poate fi decât Statul.

„Astra“ trebuie să fie investigatoarea și propagatoarea problemelor social-economice, iar Statul înfăptuitorul, realizatorul lor. Statul de mâine, cel de astăzi e prea politicianizat, va trebui să caute colaborarea cu elita intelectualității neamului nostru. Din această colaborare vor răsări două lucruri: culturalizarea masselor prin cei mai distinși fii ai neamului nostru și îndrumarea vieții noastre publice de stat spre munca de construcție și de creațiune.

Organizarea tehnică a „Astrei“ e în general bună. Are lipsă de modificări mai puțin esențiale. Pentru reînvierea „Astrei“ e lipsă de modificări sufletești, iar nu de modificări de statute. Cei dela conducerea ei au lipsă de mult suflet. Trebuie să fie radiatori de însuflețire.

Președintelui să i se impună să nu facă politică militantă. Să iasă din cadrele partidelor politice pe timpul funcționării ca președinte.

Să fie om cu largă suprafață culturală, cu o indiscutabilă reputație lite-

rară, acceptat de toate partidele politice. „Astra“ lucrează cu guvernele. E necesar ca la alegerea de președinte să fie câștigată anterior învoirea fruntașilor politici din toate partidele.

Sediul „Astrei“ să se mute la Cluj, comitetul, alcătuit din cei mai de seamă fruntași ai vieții noastre culturale, să fie mai restrâns.

„Astra“ trebuie să fie o *academie de probleme culturale și social-economice*. Secțiile să nu facă știință.

Să nu facă editări de cărți nici secțiile, nici Astra centrală.

Editarea e o afacere comercială care diminuează prestigiul „Astrei“, alterează misiunea ce o are și îi aduce simțitoare pagube materiale. Rezultatele sunt foarte dubioase. Editarea să o facă o casă de editură. Aceasta va avea interes să desfacă cartea românească în măsura în care nu a putut s'o facă Astra. Propunem:

1. Astra să aibă o singură publicațiune periodică (Transilvania, să se sisteze) cu conținut: probleme social-economice cu privire la viața satelor noastre și a orașelor noastre, conferințe model, etc.

2. Să nu între în nici o afacere comercială.

3. Să nu se ocupe cu ridicări de monumente, statui. Ea poate îndemna, dar nu poate lua inițiative. Acestea să fie lăsate în sarcina comitetelor locale, fie chiar și ale Despărțămintelor.

„Astra“ trebuie să fie cel mai înalt institut de propagandă culturală. De aceea propunem să se înființeze:

1. Un *oficiu de anchete și monografii sociologice*. „Astra“ trebuie să dea soluții pentru toate problemele vieții noastre publice. Soluția nu se poate da fără de a cunoaște temeinic viața noastră. Sunt realități pe care nu le putem cunoaște decât în lumina an-

chetelor și a monografiilor. Adunarea și coordonarea acestora e o mare operă pentru noi, deaceia socotim că „Astra” are înalta îndatorire de a ni le da. „Astra” trebuie să fie un for de indiscutabilă autoritate în toate problemele culturale și economice ale Ardealului. Soluțiile ei vor trebui să fie respectate de toate guvernele, ba chiar impuse. Va trebui ca toate reformele privitoare la Ardeal să se aducă cu consultarea prealabilă a „Astrei”.

2. Să se înființeze un curs pentru propagandiști la Cluj, pe lângă Universitate și pe lângă Academia de Agricultură. La aceste cursuri vor participa cărturari dela sate și țărani. Cheltuielile de întreținere le va suporta Astra Centrală.

Propaganda nu se poate face decât numai prin oameni orientați asupra problemelor vieții noastre publice.

PROPAGANDA LA ORAȘE

Pentru o intensivă propagandă culturală a orașe, propunem: *federalizarea tuturor societăților culturale, economice și de binefacere*, existente. Avem multe societăți cari lucrează izolat, fără rezultat. Trebuie stabilit un program de muncă unitară, care să acopere toate lipsurile vieții noastre urbane. E necesară constituirea unui comitet central cu membri din fiecare societate, sub conducerea și prezidenția „Astrei”.

Programul de muncă să fie următorul:

- 1) de propagandă: prin conferințe, șezători, reprezentații teatrale, cursuri serale.
- 2) de ajutorare efectivă, materială, a celor lipsiți: săraci, infirmi, elevi, bătrâni — și altele.

Pentru aceasta va fi necesară crearea unui fond comun, care se va alimenta din subvenții anuale date de către fiecare societate membră a federației culturale, prin subvenții date de comune, județe, particulari.

Comitetul federal va avea de îndeplinit următoarele: va fixa un program de muncă culturală și economică, va purta deosebită grijă industriei și comerțului românesc dela orașe. Va pune pentru întărirea lui cât mai multă stăruință. Va face cât mai multe intervenții. Se va îngriji de plasarea de ucenici, meseriași și muncitori români. Va trebui să fie un îndrumător al întregii vieți publice românești dela orașe, consultat în toate chestiunile ce ne privesc. Va avea o autoritate indiscutabilă atât prin temeinicia soluțiilor date, cât și prin stăruința pusă pentru îndeplinirea programului fixat.

C e t i n d c ă r ț i l e n o u ă

Publicațiile Muzeului Județului Hunedoara: anul III (1927—28). Sub direcțiunea d-lui Iosif Mallász. Deva, 1928. Broșură de 158 pag. în 8°.

Cu toată vitregia subsidiilor pecuniare, distrugătoare de orice avânt științific și cultural, activitatea Muzeului din Deva, în anii 1927—28, se remarcă prin câteva rezultate de importanță, nu numai regională, ci și științifică universală.

Ca cercetător pasionat, mai ales în domeniul Speologiei, dl. Mallász a cutreerat și cutreeră județul întreg, foarte bogat în peșteri (Cioclovina, Ponoricu, Ohabaponor, Mada, Ardeu, Crăciunești, Băița Ormindea, Paroș—Peșteră, Cetatea Bolii, Câmpul-lui-Neag etc.). Cercetând aceste peșteri, i-a succes a descoperi nu numai vieți noi (colcopere troglodite), ci a contribui la clarificarea migrațiunii lui Procerus gigas și prin săpături a scoate la iveală un bogat și extraordinar de important material referitor la omul din epoca diluvială.

Să ne oprim puțin asupra chestiei din urmă, studiată special de dl. prof. Stefan Gaál (vezi Buletinul Muzeului, III, pag. 61—112).

Săpăturile s'au făcut la o peșteră din Ohabaponor, nu departe de Pui (jud. Hunedoara).

Meritul descoperirii acestei stațiuni paleolite dela Bardu-Mare, cum se numește locul cu peștera dela Ohabaponor) revine exclusiv d-lui Mallász, care în 1918 a cercetat regiunea numai singur; în 1923 și 1924 însoțit de dl. Martin Roska. În 1925 a lăsat numai pe dl. Roska să facă săpături. Dl. Gaál accentuează că: *primele oase ale omului diluvial în Transilvania s'au descoperit cu săpăturile acestea*. Materialul scos la iveală s'a înregistrat și discutat de dl. Roska în compendiu său: *Az ősrégészet kézikönyve*, vol. I. Régióbb kőkor. — Cluj, 1926 (pag. 319—

Sub raport geologic, complexul dilu-

vial principal dela Bardu-Mare este piatra de var (calcita) mesozoică, descrisă de geologul Halaváts („Die Kreide von Ohabaponor“ în *Analele Societății Geologice din Budapesta*, 1913).

Cu geologia regiunii muntoase din partea meridională a județului Hunedoara s'a ocupat baronul Nopcea F.: *Zur Geologie der Gegend zwischen Gyulafehérvár, Déva, Ruszkabánya und der rumänischen Landesgrenze*. Budapesta, 1902—1905. (*Analele Societății Geologice Ung.*) — iar mai nou, *Laufer F.: Beiträge zur Kenntniss der geol. Verhältnisse der Umgebung von Hatég*. București, 1926.

Din punct de vedere preistoric — archeologic, situațiunea dela Bardu-Mare e precizată de dl. Roska (o. c., pag. 322) în felul, că în nemijlocită apropiere de intrarea în peșteră se afla lucrătorea (atelierul) trogloditelor. Industria lor e pusă în *Monsterialul de mijloc*. Treapta aceasta se remarcă mai ales prin buzdugane de mână și răzătoare tipice (rotunde, ovale, semicirculare, trapezoidice).

Atenție mai mare merită *unelteletetusate ori simplu folosite din oase*, cari s'au scos de aici. O descoperire care nu-și află părechea decât în cea făcută la Krapina, în Croația. (Vezi *Gorjanovici—Kramberger*, *Der paläolithische Mensch und seine Zeitgenossen aus dem Diluvium von Krapina in Kroatien*. Mitt. der Anthropol. Ges. in Wien. 1901—1905).

Produsele scoase la iveală în peștera dela Ohabaponor dovedesc, că locul acesta, respectiv versantul de sud al Bardului-mare era locuit de omul diluvial, adică de rassa umană de Neandertal.

Colonizarea acestui loc a durat până la începutul perioadei Aurignac. Apoi se pierde orice urmă de paleolitic. Abia în neolitic (epoca nouă de piatră) începe a fi din nou locuită regiunea.

PROPAGANDA LA SATE

Scopul propagandei la sate este întărirea economică și ridicarea culturală a țărânilor noastre. Întărirea economică se face prin reuniuni economice de diferite categorii. Incetățenirea acestora la sate nu se poate face decât printr'o propagandă stăruitoare și pricepută. Aceasta nu o pot face decât oamenii anume pregătiți și mai ales cu mult suflet și dragoste pentru săteni.

Propaganda trebuie să o facă cărturarii dela sate. Aceștia trebuie să fie ajutați în munca lor de propagandiști țărani cari vor fi recrutați dintre țărânilor cu bunăstare materială. Numai țărânul poate să fie realizator în domeniul vieții economice a satelor noastre.

E necesar însă ca acestor țărani să

li se dea o anumită pregătire. Deaceia propunem:

1. Ca din satele noastre să se trimită un anumit număr de tineri frunțași în școlile inferioare de agricultură ale Statului, pe lângă întreținerea gratuită, cu obligamentul de a se întoarce aasă la moșiile or.

2. Iar un alt număr de gazde înstărite de pe sate să fie trimiși pe un interval mai scurt de timp, la fermele model ale Statului, în satele săsești, la cursurile ce se vor deschide la Cluj, ca în felul acesta pregătiți să înceapă în moșiile lor o economie intensivă.

Pilda lor va mișca celelalte gazde indemnându-i să facă la fel.

Propun, înființarea la Cluj, a unei *universități populare*, pentru fiii de țărani, în felul celor din Dania.

Petru Sucfu

Din forma fosilă a Bardului-Mare s'a putut statori prezența următoarelor specii:

1. *Homo primigenius* Schwalbe.
  2. *Felis silvestris fossilis* Schreb.
  3. *Ursus spelaeus* Rosenm.
  4. *Meles meles fossilis* (L.).
  5. *Lutra lutra fossilis* (L.).
  6. *Crocotta spelaea* Goldf.
  7. *Equus* aff. *Abeli* Ant.
  8. *Equus* cf. *ferus fossilis* Pall.
  9. *Diceros antiquitatis* Blumb.
  10. *Bos primigenius*.
  11. *Ursus argaloides*.
  12. *Cervus Canadensis Asiaticus fossilis* (Lyd.).
  13. *Kangifer tarandus fossilis* (L.).
- Adecă: pisica sălbatică, ursul de peșteră, dihorul, lutra, hiena, cai săl-

batici, dicerotul, oaia, bourul, cerbul canadens, tarandul.

Diceratul s'a mai găsit la Nandru și Strein-Sângeorz. O specie de oae (*Ovis aries fossilis* L.) în peșterile dela Geoagiu, Băița, Godinești, Crăciunești, Nandru (toate în județul Hunedoara).

În aceeași ordine de idei putem releva săpăturile dlui Martin Roska, făcute pe teritoriul stațiunii neolitice dela Turdaș, pentru a verifica rezultatele de odinioară (1875—1880) ale d-șoarei Sofia Torma, care a descoperit stațiunea aceasta. D-l. Roska ajunge la următoarea concluzie:

„Stratigraficește, stațiunea dela Turdaș își are locul azi între stațiunea neolitică dela Valea Nandru (lângă Hunedoara) și cea dela Ariușd. De-

oarece încă în stratul inferior dela Ariușd stilul Cucuteni A și B e amestecat, stratul Cucuteni A e mai vechiu. Ceramica cu motive pictate dela Turdaș reprezintă o fază mai înaintată. Astfel între stratul superior (al treilea) dela Turdaș și stratul inferior dela Ariușd ne lipsește încă o zală pe teritoriul Ardealului. Sperăm că, prin cercetările ce se vor face în viitor, se va găsi și acest fir de legătură succesivă.

Cu aceste cred că am redat momentele principale din descoperirile recente referitoare la trecutul județului Hunedoara și în parte la caracteristica lui naturală actuală“.

Gavril Todica.

Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918-1928)

(Urmare).

LITERATURA DE RĂZBOI. Capitol devenit oarecum obligatoriu în literatura universală a ultimului deceniu, războiul nu putea să nu fie exploatat și el de povestitorii maghiari din Ardeal.

În nuvelele și romanele de mai sus, se găsesc, răzleț, numeroase reflexe din incendiul mondial, dar nu despre aceste vrem să vorbim aici, ci de câteva încercări mai consistente, inspirate pe de-a-ntregul de război.

Aceste din urmă se datoresc lui *Daniil Nagy* și *Rodion Markovits*.

Nagy face parte dintr'o generație mai veche de scriitori, menținându-se, totuși, mereu în rândurile moderniştilor, a celor de „stânga“, — nuanță care a însemnat ceva, după cum s'a arătat în altă parte, în literatura maghiară de dinainte de război, dar care, în Ardealul nou, a pierdut aproape toată forța ei activă, canalizându-se spre revistele *Korunk*, *Géniusz* și *Periszkóp* — aceste din urmă de prea scurtă durată pentru a putea determina o atitudine. Nagy s'a făcut cunoscut printr'un roman (*Börtönök bus lakója, Locatarul trist al temnițelor*), publicat în revista *Nyugat* din Budapesta, în timpul războiului, iar în Ardeal, stabilindu-se la Arad, a făcut parte din gruparea revistelor de acolo, (*Geniusz* și *Periszkóp*), împărtășind ideologia acestor reviste, răzvrătită împotriva îngrădirii regionaliste a literaturii și preconizând o orientare umanitaristă, cosmopolită.

Întâiul lui volum apărut în Ardeal a fost o culegere de nuvele, intitulată *Fegy szegény kisfiu élet-története (Istoria vieții unui biet copil)*.

Nagy caută cu o adevărată pasiune laturile întunecate ale vieții: decrepitudinea grotescă a declasaților, victimele „ordinei sociale“ (prin semnele citării vrem să redăm intenția de parodie înversunată, îndreptată împotriva minciunilor consacrate), obsesia morții...

Cu asemenea premise sentimentale se putea prevedea cam ce va deveni, sub condeiul lui Nagy, tema războiului. Viziunea enormei hecatombe îi desorganizează orice putință de înregistrare, de gradare cât de cât liniștită a elementelor povestirii. În creierul neurastenizat, întâmplările, senzațiile, imaginile năpădesc dea valma, într'o haotică și bolnavă desordine. Romanul *Árvák (Orfanii)*, cu acțiunea începută pe câmpiile galițiene și încheiată într'un sat

din Ungaria, cu macabra împletire a motivului erotic cu acela al morții, este un geamăt de înjunghiat, o bolboroseală aiurită, prelungită, sadic, peste toate limitele normalului.

Și ce stil! Ce fraze contorsionate, ce trivialități de suburbie, călcând în picioare, orice simț sănătos al limbei!

Dar Nagy a ținut să dea un tablou mai amplu al războiului în care tragedia omenimei să se cuprindă în toată întinderea ei și a publicat atunci (în 1926) romanul alegoric *Czirkusz (Circul)*, o carte oribilă și naivă în același timp, plină de blasfemii și de scântece de nevropat.

Romanul *Circul* a stârnit multe discuții. El este, în adevăr, o mărturie clinică a psihozei postbelice și de aceea credem că merită să-l examinăm mai de aproape.

Războiul e închipuit prin o reprezentare de circ, organizată de *William*, saltimbacul. — *Nicolae*, ursarul, — *Nenea Iosif*, împlânzătorul, — *Pincar*, lup-tătorul, — *Carrî*, omul de gumă, — *Emanuelus*, muzicantul, etc. Intenția de caricatură la adresa capetelor încoronate ale statelor beligerante, e vădită.

Din trupa de artiști ai circului face parte și *Remike* (nume creat de autor prin apropiere de cuvântul *rém* = oroare), femeia fără inimă, răvnită de toți artiștii. Ea se făgăduiește aceluia dintre ei care-i va aduce mai mult sânge pentru baie... Pe străzi apar afișe: „Circ! Cel mai vestit circ din lume!... Reprezentare de gală!... Intrarea gratuită... Lumea se îmbulzește neștiutoare și când circul e tixit, artiștii grupați în două partide, încep să asmuțe pe oameni care, la rândul lor, se aleg și ei, pe motive ridicole, în două tabere. Deodată cineva stinge luminile, se împart arme pe întuneric și măcelul începe... Sângele curge păraie, alimentând vana de baie a perversei Remike.

Cutremurat de nebunia ce s'a deslăntuit pe pământ, Dumnezeu, care până acum dormita în cer, se hotărăște să se coboare din înălțimi și să curme măcelul. Cutreeră pământul, vede ororile săvârșite în numele lui: lacuri de sânge închegat, țidve mâncate de ciori, cadavre putrede, risipite pe câmpuri, munti de case, oameni spânzurați pentru că au refuzat să ucidă... iar prin orașele și satele pustii, femei tânguitoare, istovite de foame și de așteptare, cete de copii secerate de epidemii și, în umbră, crima, rânjindu-se în mii de fețe...

Scârbit de de ce a văzut pe pământ și neputând să facă nimic, Dumnezeu vrea să reîntre în cer. Dar nu poate. Sângele care tâșnește neconținut în coloană groasă, s'a încheat sus, pe bolta cerească. În cer de acum demonul războiului (Remike) și Belzebub sunt stăpâni. Și Dumnezeu începe din nou rătăcirea pe pământ, în tovărășia unui hamal — un filosof al străzilor — printre cimitire imense, prin aerul pestilențial. Acuzat de spionaj, apoi declarat de nebun, (maniac al pacifismului) — Dumnezeu e închis în balamuc și în cele din urmă adus în fața curții marțiale unde i se face o lecție de patriotism. Intemnițat alături de alți vizionari ai păcii, într'o dimineață Dumnezeu va trebui să fie împușcat.

Și cum trece, urmat de preot, de paznici și de soldați, prin coridorul îngust și infinit de lung al închisorii, o adiere de vânt îi sărută obrazii. „Vântul acesta e vântul dimineții. Vântul dimineții, încărcat de mirisme răcoritoare, după noaptea infectată de miros de cadavre“.

Și atunci se întâmplă minunea: Plutonul de execuție trage în aer. Desgustul de măcel a cuprins întreaga omenime. Circul se sparge. „William saltimbancul, Nicolae ursarul, Carri omul de gumă și Boluger, sârmanii, și-au frânt gâtul, iar zâna cercului a căzut și ea din cer, sfărâmându-se în mii de bucăți“.

Așa dar: pace. Da, dar cine știe până când? căci pe străzi se aud din nou glasuri de copii: „Pe mâine, program nou!...“

Și această confuză și patologică înseilare de vițiuni e ținută în jargonul bulevardului budapestan. Parcă Dumnezeu, autorul, regii și diplomații, în sfârșit toată lumea din cartea lui Nagy, a învățat să vorbească dela Guncser, comisionarul din fața hotelului „Pannonia“, însușindu-și, odată cu amestecul hibrid de cinism și naivitate, și vocabularul de mahala al filosoficului hamal, singurul vocabular în care autorul crede că-și poate exterioriza furia pacifistă.

Un gazetar din Satu-Mare, *Rodion Markovits*, s'a gândit să prezinte o latură mai puțin patetică a războiului și anume viața din lagărele de prizonieri. Markovits a trăit ani de zile în captivitate rusească și întors acasă, a dat la iveală un volum de schițe sub titlul *Ismét találkoztam Balthazárral (M'am întâlnit din nou cu Baltazar)*. Volumul n'a avut darul să intereseze. Manierismul acestor amintiri siberiene schițate cu neglijență de cafenea, nu era o prea bună recomandare.

În 1927 însă Markovits publică un roman în două volume: *Szibériai garnizon (Garnizoana siberiană)*. Cartea gazetarului până acum inexistent pentru literatură, a avut un succes răsunător. Apărută într'un timp când interesul pentru literatura de război era în plină ascensiune, romanul lui Markovits a beneficiat și el din plin de popularitatea inflaționistă acordată acestei literaturi. *Garnizoana siberiană* e singura carte aredeleană care a pătruns — prin ea însăși și nu prin artificii de propagandă — în streinătate, fiind tradusă în limba germană și publicată în foiletonul ziarului *Vossische Zeitung*.

Ar fi totuși o nedreptate să se spună că valoarea cărții e condiționată numai de popularitatea zgomotoasă și trecătoare, de moda sau psihoza care a putut duce la recorduri de succes fără precedent (cazul lui *Remarque*). Romanul lui Markovits are însușiri de seamă care-l fac viabil și fără concursul împrejurărilor, fără îndoială extrem de favorabile.

E banal să spui despre un roman că el trăiește.

Se spune de atâtea ori vorba aceasta, încât calificativul își pierde orice virtute de caracterizare. Despre cartea lui Markovits, totuși, acesta e întâiul cuvânt care trebuie rostit. Ea nu are nici o calitate din acele pe care orice manual de literatură le cere unui roman. Nu are nici un fel de compoziție, nu are o ținută literară, e diluată și ternă ca o conversație într'un tren, și totuși, cu toate lăbărtările ei, ea trăește și se înfige în atenția cititorului.

Viața unui lagăr de prizonieri din Siberia asiatică este înfățișată în acest roman de „reportaj colectiv“, cum îl numește autorul. Pe malurile Amurului, în cei șapte ani de captivitate, omul se desindividualizează încetul cu încetul, se topește — cifră anonimă — în colectivitatea bolnavă de apatie. Legăturile de aderență cu lumea de acasă slăbesc, se desfac una câte una. Procesul de degradare lentă nu-l pot opri încercările de a organiza mulțimea după regulamentele militare din patria îndepărtată, încercări aplicate cu cârpeli ad-hoc și mai mult decât ridicole aici, în vecinătatea Mongoliei. Falimentul burlesc al militarismului e urmărit în multe pagini caustice ale cărții.

Situația „comandamentului“ care convoacă consilii, dă verdicte cu cea mai donquichotească liniște pe țărmul neantului, procesele verbale în chestiuni de onoare, încheiate între oameni cari nu știu dacă mâine vor mai avea ce să mănânce, sunt numai câteva din nenumăratele epizoade ale acestei desagregări.

Paralele cu această distrămăre a militarismului, se afirmă tendința de organizare a mizeriei în formele societății capitaliste. Incolțiți de lipsuri, ofițerii se apucă de cele mai abracadabrante meserii. Colonei bătrâni devin de pe o zi pe alta ucenici de cismari, brutarii, tâmplari, băieți de prăvălie și Dumnezeu mai știe ce. Profitorii nu lipsesc nici ei. Se formează clasa anteprenorilor, a bogătașilor — și eterna opoziție a exploataților și a celor exploatați se încheagă aici, în inima Asiei.

Dar prizonierii au și pretenții culturale. Ei scot gazete în câte... două exemplare, organizează „cursuri“, dau reprezentatii de teatru cu piese reproduse din memorie, învață limbi, pregătesc examene...

Șapte ani în care barta lumii se schimbă, ploaia de cenuse se aterne peste sufletul multmii, decimată de boli, incolțită de vitii, îmbrâncită în sfârșit în iureșul revoluției bolșevice. Imaginea țării îndepărtate se sterge în sufletul unora care se hotărăsc să rămâie acolo pentru totdeauna, devine o obsesie chinuitoare pentru cei cari nu pot uita, sau îndemn de fugă pentru exasperații cari își iau lumea'n cap pe geruri de 45°.

E tot ce poate fi mai puțin literar, romanul lui Markovits n'are nici un element de compoziție. N'are, de pildă, un erou. Firul acțiunii îl conduce întrucâtva un avocat budapestan, anonim — se simte, totuși, că este autorul însuși. — dar care nu este de loc pe un plan mai reliefat decât zecile, sutele de personaje care apar și dispar în fluxul opac al povestirii, menirea lor nefiind alta decât de a spori impresia de dezolantă viață de turmă nenorocită a colectivității.

E tot ce poate fi mai puțin literar romanului lui Markovits, fără a înceta însă de a fi emoționant până la sfârșit. Din notațiile mărunte, sure, de o făcănitoare monotonie, fără momente de culminație, întreprinse rar prin câte o tremurătoare licărire de lirism, se închiagă senzația de infinită întindere a câmpiilor de zăpadă și de infinită întindere a suferinței omenesti.

(Va urma).

Ion Chinczu

Camăta în lumina bilanțurilor bancare

O chestie care face obiectul principal al preocupărilor atât bărbaților de stat, cât și tuturor factorilor economici, este dobânda ce se ia după capitalurile împrumutate. Părerile sunt unanime, că **capitalul mobilier** este peste măsură de scump la noi și că ar trebui să se facă ceva pentru a aduce etalonul dobânzii la un nivel mai scăzut. Mulți însă, fără a propune soluții potrivite, se complac într'un vag al expresiilor, când este vorba de capitalul bancar. Etalonul urcat al dobânzii este considerat de mulți ca un izvor al tuturor relelor, de care este atinsă producția noastră și astfel întreaga noastră prosperitate economică. Fapt cert este, că dobânda apasă mult asupra vieții noastre economice; această constatare s'a făcut chiar și de către reprezentanții mai de seamă ai marilor bănci din țară.

În interesul normalizării și aducerii etalonului la un nivel mai scăzut s'au făcut eforturi nu numai din partea oamenilor politici, ci și de către bănci. Înainte cu vre-o 3 ani, băncile mai mari au redus nivelul dela 24—26%, la 18%, atât la sugestiile Băncii Naționale, cât doar și din inițiativa lor proprie.

S'a dovedit însă, că acest nivel al dobânzii apasă mult asupra organismului economic foarte anemic și s'au discutat mult soluțiile, ce ar trebui date acestei chestiuni. În această privință au prevalat 2 păreri diametral opuse una alteia. Odată s'a preconizat ideea de a crea cu ajutorul statului organizații speciale de credit, urmând ca acestea să alimenteze cu credit eficient ramurile de producție, care au mai mult de suferit și care suportă mai puțin o dobândă urcată, cum este: agricultura. Cererea unui Credit agricol este de altfel un desiderat vechiu, însă înlăturarea lui a întâmpinat greutăți multiple. Odată lipsa capitalului național, apoi eșuarea încercărilor de a interesa capitalul străin la înființarea acestui institut financiar. În fața unei astfel de situații, cerurile conducătoare au fost nevoite să se îndestulească numai cu o aranjare provizorie a chestiunii Creditului agricol, mulțumindu-se deocamdată cu înființarea unui institut transitoriu de credit.

O altă soluție, care se preconizează pentru scăderea etalonului, este ideea machiavelistă de a reglementa această situație dăunătoare prin legi. Potrivit știrilor din ziare, d. Ministru de Jus-

tiție este preocupat de ideea unui proiect de lege, care ar avea menirea să reducă dobânzile actuale. Cunoaștem îndeajuns încercările de această natură, ce s'au făcut prin legea speculei, a chiriilor etc.; concludente și edificatoare sunt rezultatele obținute.

Pentru a cunoaște cât mai complet și mai adânc problema pusă, trebuie să cercetăm ce este dobânda și din ce este compusă. Ea reprezintă contra-valoarea serviciului adus debitorului — datorasului — de către creditori pentru folosința capitalului împrumutat și este compusă din două elemente principale, cari sunt: chiria capitalului și prima de risc. Nu este locul de a analiza mai amănunțit aceste elemente, ci e de ajuns să ne mărginim doar la constatarea adevărului impecabil, că lipsa de capitaluri provoacă o majorare a coeficientului primului element, iar instabilitatea regimului economic și politic a unei țări are drept urmare urcarea primei de risc.

Acum se naște întrebarea: cari din acestea motive prevalează mai mult la noi în țară și până la ce margină s'ar putea considera ca justificat nivelul urcat al dobânzii. Fapt cert este, că lipsa capitalului mobilier dă o înfățișare caracteristică vieții noastre economice; ea este mobilul tuturor neajunsurilor, iar etalonul urcat al dobânzii, care reoglindește numai această situație dificilă este urmarea, și nu cauza stărilor precare economice. Lipsa capitalului se resimte la noi cu atât mai evident, deoarece, pe de-o parte capitalul mobilier este în creștere aproape de neobservat, iar pe de altă parte necesitățile economiei naționale sunt — în perioada actuală de trecere dela stat agricol la stat industrial — mai urcate. Lipsa capitalului mobilier nu este o apariție efemeră, care să dispară de azi pe mâine. Industrializarea și raționalizarea vieții noastre economice face salturi mai mari înaintea, până când acumularea de capitaluri nu-i poate urma în aceeași măsură. Disproporția aceasta s'a observat și în altă parte chiar în țări cari au deja o industrie bine înjghebată, cum este Germania. Creșterea producției economice în Germania reclamă încă capitaluri, pe cari nu le poate pune la dispoziție țara proprie. După război s'a observat pretutindeni o încetinire în procesul de acumulare al capitalului mobilier. Față de această situație ne aflăm și noi în-

tr'o perioadă de majorare, raționalizare și mecanizare a producției, fără să ne dăm seama, că ne stau la îndemână mijloace suficiente pentru îndeplinirea planurilor noastre economice. Ce ar fi de urmat, pentru a curma neajunsurile ce decurg din această situație?, să încetăm procesul de industrializare?

Situația caracterizată mai sus ne duce la convingerea, că un nivel mai urcat al dobânzii este ceva inerent stărilor actuale economice. Să vedem însă, dacă nivelul acesta a depășit limita justificată de împrejurările amintite, sau nu.

Pentru a învedera această chestiune trebuie să examinăm mai deaproape bilanțurile băncilor, care sunt deținătorii principali de capitaluri mobiliere. Ori această examinare ne sugerează multiple observațiuni. Un interes peste care nu se poate trece, ni-l prezintă dividendă plătită acționarilor. Dacă examinăm bilanțurile ultimilor ani de gestiune, atât ale băncilor mici din provincie, cât și celor mari, vedem că dividendă distribuită de bănci — în general — variază între, 18—24%; bănci mici din provincie au distribuit o dividendă peste 20%, iar o dividendă de 12% au distribuit bănci despre cari se știe că sunt mai slabe. Ce însemnează acest coeficient al rentabilității, dacă îl comparăm cu rentabilitatea actuală a principalelor ramuri de producție, e lesne de înțeles. Agricultură lucrează cu o rentabilitate de cca 5—6%, industria și comerțul cu cca 8—10%; chiar cea mai principală industrie din țară, industria petrolului nu lucrează cu o rentabilitate care să depășească 12%.

Mai departe să examinăm diferitele fonduri ce le crează băncile din an în an din câștigurile realizate. Aceste încă sunt într'o creștere destul de considerabilă; la multe bănci fondurile vizibile de rezervă au atins capitalul societar. Apoi la partea cea mai mare a băncilor rezervele latente — care nu se pot stabili cu precizie, de cei cari nu cunosc mai bine structura și elementele patrimoniului băncilor — încă reprezintă o valoare însemnată.

Nu ne îndoim că există bănci, cari de abia realizează un câștig pentru a putea acoperi cheltuielile de administrație și nu neglijăm nici greutățile în care au ajuns unele bănci. Aceasta credem că este mai vârtos o situație specială, care se datorește de multe ori unor vicii în conducerea a-

Cenușe...

Intr'un sat din Argeș, caii apocaliptici au strivit sub grelele lor copite, o bisericuță plină de credincioși, în ziua sfântă a Vinerii Patimilor.

Săteni credincioși, cari postiseră întreg postul mare, și să împărtășiseră cu sfintele taine, se îngrămădiau în încăperea scundă a bisericeuței, după o zi de ajun, să aprindă o luminiță, la mormântul simbolic al Domnului. Copii și elevi de liceu — aproape întreaga generație tânără a târgușorului — asistau, aprinzând luminițele de ceară, pentru slava Celui-ce avea să se ridice biruitor din mormântul pecelluit și străjuit, „cu moartea pe moarte călcând”...

Și atunci s'a descărcat un fulger din senin, incendiind bisericeuța de lemn, prăbușind tavanul asu-

cestor bănci și mai rar prezintă o situație cauzată de coniectură. Trebuie însă să evidențiem cu prisosință faptul, că în general băncile lucrează astăzi cu cea mai mare rentabilitate, față de celalate ramuri economice, și au ajuns în agreabila situație de a-și acumula rezerve considerabile, fiind astfel bine pregătite pentru viitor. Rentabilitatea aceasta a băncilor față de celalate ramuri de producție ne impune fără îndoială întrebarea: oare este normal acest coeficient al rentabilității și oare nu este bazat mai mult pe o situație tristă economică? Oare nu ar fi de un folos mai mare pentru întreaga noastră viață economică, dacă băncile s'ar mulțumi cu o dividendă mai mică, cu o dividendă, care să fie egală cu cea primită de acționarii societăților comerciale și industriale, o reducere a etalonului ar fi mai ușor de realizat.¹⁾

Dar, ca băncile să reducă dobânda din propriul lor imbold ar fi necesar înainte de toate, să reducă și Banca Națională etalonul scontului. Mai de parte tot Băncii Naționale îi incumbă datoria de a alimenta din belșug piața cu credite eficiente de reescont, ca lipsa de numerar să nu provoace situații de monopol pentru deținătorii capitalului mobilier.

Dr. Traian Nichiciu

¹⁾ În privința aceasta foarte elocvente sunt datele pe cari le conține raportul sindicatului băncilor minoritare din Transilvania din adunarea anului trecut.

pra credincioșilor, carbonizându-i în câteva clipe.

A fost un holocaust îngrozitor. Victimele nici n'au avut răgazul să fișe și să se învălmășească strivindu-se, rămânând la locul lor, ca martirii întâiilor veacuri creștine, sau ca legionarii romani, rămași la postul lor, în noaptea de groază, când Vezuviul își revărsa pentru întâia dată, urgia lui de lavă și prăpăd, asupra orașului Pompeji.

Preotul a rămas în altar, cu Evanghelia strânsă la piept, murind alături de credincioși, în cel mai sublim gest al mărturisirii de credință. Scoarțele evangheliei au ars, dar paginile sfinte au rămas intacte, vestind celor ce se prăvșeau în moarte: Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele, nu....

În câteva minute, vâlvătaia lemnului de stejar vechiu a cuprins biserica și credincioși, într'o ardere de tot, care le înfioară, și întunecă cu totul judecata neputincioasei noastre minți umane.

Să plângem?

Dar femeile troiene au rămas mute, în clipele când falnica lor cetate se dărâma sub flacările uriașe, cari își trimiteau lumina lor de groază, până la mare, și până dincolo de insula Tenedos....

Să ne revoltăm?

Dar ce înseamnă revolta noastră neputincioasă în fața unui cataclism, care strivește atâtea vieți în câteva clipe? În tabloul lui M. Zichy, Doctorul Faust asvârle spre cer fulgere de revoltă, dar Moartea îl atinge pe umăr, cu mâna ei de oase, muștrându-l cu sfidare, ca și când i-ar spune: „Mai încet, bătrânule”.

E o sguduire ca aceea evocată de tragediile antice, când Moartea oarbă strivea sub pumnul ei de fier viața bietilor oameni. Privitorii rămâneau năuciiți, cufundați ca într'un întunec de moarte. Singur corul încerca să aducă o rază de resemnare, în bezna aceasta cumplită:

Nimeni să nu numească pe altul
[fericit

Înainte de moarte, până-ce n'a
[atins

Fără mahnire și sigur, ținta din
urmă a vieții *).

*) Edip.

Soarta era oarbă; ea nu lovea numai în cei vinovați, ci și în cei drepți și buni, ca să le aducă aminte, că viața omului este deșartă, și că zilele ei sunt în mâna zeilor.

Dezastrul dela Costești este o piatră în margine de drum. O piatră, oprind călătorul grăbit, să pauzeze și să mediteze puțin. Ea spune trecătorilor: „Luați seama! Viața noastră pe pământ, e o biată „clipă suspendată, ce tremură între două veșnicii”.... Gândiți-vă că ea nu are nici un rost, dacă totul s'a isprăvit cu moartea, și dacă dobândind lumea, trebuie să ne sălășluim în groapă”....

Mai este ceva; trebuie să mai fie ceva după moarte, căci altfel toată opintirea noastră este zadarnică și fără rost.

Troparele înmormântării, de o adâncă frumusețe și resemnare, spun precis: „Eu sunt pământ și cenușe”.

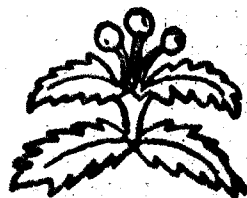
Și iată că veșnic tânărul Horațiu, amator statornic al bucuriilor clipei, fără să cunoască scriptura, scrie exact acelaș lucru, în Oda lui către Torquatus:

„PULVIS ET UMBRA SUMUS”.

În ziua sfintei Invieri, când ne strângem mâinile, cu salutul creștinesc „Hristos a înviat” — cu toată strălucirea dulce a soarelui de primăvară, o umbră de durere ne împăingenea ochii.

Jalea și durerea pentru frații, cari au plecat, așa de subit, pe drumul veșniciei, ne-a stors lacrimi, și ne-a convins încă odată, că nu avem, aici pe pământ, cetate statornică....

Al. Ciura

Întâia traducere a Odysseiei în versuri românești

Poemele homerice, născute în noaptea vremilor, oglindă luminoasă a comorilor sufletești ale unui popor, ce s'a ridicat pe cea mai înaltă treaptă a artei și frumosului, în forme și graiu, au rămas fascinatoare pentru imaginația popoarelor, iar viitorului neprețuite izvoare de inspirație. Poetii vizionari au aflat în Homer pe cel mai strălucit model de desfășurare cu frâu liber al imaginației; moralității, pe unul care a făcut să vorbească mai bine durerile și bucuriile, care-a pătruns până în cele mai ascunse tainițe ale sufletului omenesc, iar creștinismul i-a clasat poezia ca un neîntrerupt elogiu al vieții. Antichitatea l-a ridicat în slavă eternă, iar lumea nouă s'a adăpat setoasă la necatele-i izvoare de hrană spirituală.

Homer este obiectul de preocupare al popoarelor moderne, mai înaintate în cultură, încă din sec. XV-lea, mai ales în ce privește publicarea și răspândirea textului original și studii asupra lui. Cu veacul XVIII este tradus în versuri; mai întâi în Anglia de poetul Pope (între anii 1715—1726), apoi în Germania de Voss (la 1781 Iliada, iar la 1793 Odysseia). Nu mai vorbim de nenumăratele studii, care au durat viață de om și au frământat multe capete. Prin traduceri, Homer devine accesibil și celor ce nu-l puteau savura în frumoasa limbă a originalului și, astfel, ajunge un bun comun de împărtașanie.

În românește este tradus mai întâi în anul 1837, și-anume: *Aristia* traduce Iliada în versuri, într-o românească îmbrăcată în haina potcoavelor slavonești. Între anii 1847—1851 Alexandru Odobescu traduce părți din Iliada în proză. (S'a publicat cântul I în Convorbiri Literare de pe luna Februarie 1930), iar la 1876 tot Iliada este tradusă de Cristodul Suliotis din Brăila. Odysseia tradusă în întregime apare în traducerea în proză a lui Caragiani.

Odobescu a tradus c. I la 1852 (publ. în Conv. Literare pe luna Martie 1930).

În 1880 se găsește la Blaj un tânăr traducător în versuri al Odysseiei, *un elev de liceu*, „studinte gimnaziale”, cum se zicea pe acea vreme, numit *Simion P. Șimon*¹⁾.

Traducerea a văzut lumina zilei în Ianuarie 1880, când traducătorul era în clasa VIII de liceu. A rămas însă — și este și azi — necunoscută. Grație aducerii aminte a tatălui meu, pe acea vreme elev al Blajului, — după multe răscoliri prin depozitul tipografiei seminariale — am aflat câteva exemplare în folio acoperite de praf și uitare.

Traducerea are ca titlu: *Ratecirile lui Odysseu*, iar sub acesta: *poema epico-traditională în 15 canturi după Homer*. Este precedată de o prefață și câteva date asupra biografiei și caracterului lui Odysseu.

În a sa „Prefacia” traducătorul face un elogiu lui Homer, pe care-l numește „părintele artei poetice grecești”, stimat și azi de acela „cărora le zace în inimă spiritul poeziei”.

„*Ratecirile lui Odysseu*” — zice el — este una din cele mai frumoase inspirațiuni ale lui Homer, care, cântând pe Odysseu, arată dorul lui fierbinte de-a-și vedea patria, iar cântând pe Penelopa, exprimă credința și statornicia ei față de bărbat, respingând dela sine orice îndemnare de-a se mărita cu altul, până când încă mai știe — deși nu sigur — că bărbatul ei trăiește. Ca încheiere adaugă „Deci scopul meu în această încercare, fu mai cu seamă a face cunoscut și națiunii mele dorul de patrie și de lo-

¹⁾ Trăiește și azi, fiind preot într-o comună pe valea Someșului. A desfășurat o prodigioasă activitate literară și de traducător, dar împrejurările și modestia nu i-au valorificat munca.

cul natal; iar muierilor această figură glorioasă a antichității — credința și sinceritatea față de bărbat”.

Din datele ce le dă asupra lui Odysseu precum și din celelalte note din corpul traducerii și din citatele din Virgiliu, reiese că avea solide cunoștințe din domeniul clasicismului. E de menționat însă că limba în care e scrisă nu este accesibilă zilelor noastre. Avem grafia și formele anului 1880, în plină școală latinistă de faza II-a, încât se poate ceti cu mare greutate. Ca material de cuvinte sunt o mulțime de latinisme, care astăzi nu se află în limbă; totuși sunt numeroase cuvinte și expresii neaoș populare, pe care le afli în orice sat românesc; păcat însă că frumusețea lor este de multeori adumbrată de haina mohorită a grafiei latinizate. Traducătorul se silește să redea diferite expresii grecești prin expresii românești cristalizate. Ca să dau un exemplu, expresia grecească: „*νόον δ'ἀποφώλιός ἐσσι*” e redată prin populara expresie: „Îți mai lipsește o doagă”.

Dacă avem în vedere împrejurările neprielnice limbei în Ardeal, date fiind curentele extremiste, — născute, desigur, nu din alte considerații, ci dintr-o prea mare dragoste de neam, — precum și posibilitățile de versificare ale unui tânăr licean, care — poate — n'a avut timpul necesar să cunoască toate comorile și mlădierile limbei populare, și care-a trăit mai mulți ani în mediul Blajului latinizat, ai putem să o criticăm; din contră, meritul e cu atât mai mare.

Traducerea este în versuri moderne rimate, de 15 și 16 silabe, adică versul popular dublat. Versurile sunt trohaice, unele cu clauzulă masculină, altele cu clauzulă feminină, iar 8 perechi de versuri și 4 versuri singuratece se termină cu un dactil.

În ce privește compoziția, traducătorul nu se ține întocmai de original. Insuși spune în prefață: „Homer, după care mai cu seamă e tradusă această poemă epică”. Mai întâi, a redus numărul cânturilor: 15 cânturi cuprinzând 4386 versuri, față de 24 cânturi și 12110 versuri ale originalului. În al doilea rând, nu respectă ordinea acțiunii. Traducătorul este fidel titlului, adică urmărește numai firul roșu al rătăcirilor eroiului său, lăsând afară multele episoade homerice.

La început invoacă muza¹⁾:

„Spune-mi Calliope, muză! pre bărbatul strălucit,
„Care-a văzut țări, popoare, când din Troia a venit;
„Către țara lui paternă, către Itaca iubită
„Dupăce lupta troiană prin eroi a fost finită!
„Căci și tu, frumoasă muză, tu încă iubești ca mine,
„Povestea care-i frumoasă, și-i isvor de ore line”.

Apoi începe, ca o adevărată poveste:

„Fost-a un rebel odată, ce la Troia s'a ntâmplat,
„Și care fu în vechime poate cel mai însemnat.
„În acest rebel teribil, întâmplat pentru'o muiere
„S'au luptat mai mulți eroi, suferind destule rele”.

Dupăce înșiră numele eroilor, greutăților războiului și dărâmarea Troiei, traducătorul se apropie de începutul Eneidei:

„Însă totuși o trupină din al Troiei scump regat
„Fugind de-acolo prin soarte, de perire a scăpat.
„Și-această mândră trupină, fu Enea cu-al său tată,
„Care pe o naie mică se lăsar' pe marea lată,
„Ca să-i ducă pe ei soartea — altă țară să-și găsească,
„În care să se așeze și-acolo să locuiască.
„Însă mult au rătăcit pre cel pont îndunecat
„Până 'n urmă prin ursite în Latium au debarcat!

¹⁾ Pentru ușurarea lecturii, voi transcrie versurile cu caracterele de azi.

„Și din această trupină, ce din Troia a scăpat“.
„Roma și Gintea Romană, cu încetul s'a iscat!“

După aceste versuri, traducătorul intră în acțiunea Odysseiei, începând cu rapsodia IX, unde — în original — Odysseu, ajuns la curtea regelui Feacilor, începe să-și povestească pățaniile. Deosebirea mai constă și în faptul că povestirea n'o spune Odysseu, ci însuși traducătorul. Astfel, în primele 4 cânturi, traduce — pe scurt — acțiunea din rapsodiile: IX—XII; cânturile V—IX corespund rapsodiilor I—V; iar în cânturile X—XV se cuprind rapsodiile VI—XXIII. (Din c. XXIV nu traduce de loc). Fiind contaminate câte 2—3 într'un cânt, dupăcum erau mai multe sau mai puține episoade. În unele locuri, ca să fie legătură între părțile pe care le ia de ici de colo, traducătorul se transpune în acțiune și adaugă versuri originale, căutând, astfel, să dea impresia unui tot organic și unitar.

Totuș, sunt multe fragmente pe care le traduce textual. Ca exemplificare, voi da câteva:

1° În cântul IV (original: II), când se ține consfătuirea peșitorilor în legătură cu plecarea lui Telemah la Pylos, unul dintre ei spune aceste cuvinte (II, 332—336)¹⁾:

¹⁾ Textul e luat din ediția V. Bérard.

„Τίς οἶδ' εἴ κε καὶ αὐτὸ ἰὼν κοίτης ἐπὶ νηὸς
τῆλε φίλων ἀπόβηται ἀλώμενος, ὥς περ Ὀδυσσεύς;
οὕτω κεν καὶ μᾶλλον ὀφέλλεεν πόνου ἄμμι
κτῆματα γὰρ κεν πάντα δασαίμεθα, οἰκία δ' αὖτε
τοῦτου μῆτερι δοίμεν ἔχειν ἡδ' ὅς τις ὀπιόιοι.“

Traducătorul le redă după cum urmează:

„Cine știe, cine știe, că mergând în drumul său,
„Va pieri deci și acesta ca și divul Odysseu,
„Și atunci ne-ar da de lucru, împărțind averile,
„Adunată de-al său tată din toate puterile.
„Numai casele cești mari la mamă-sa le-am lăsa
„Să le poseadă cu-aceea, cin' iar fi soția sa“.

2° În cântul VII (rapsodia III) traduce vorbirea lui Nestor către Telemah (v. 69—74):

„Νῦν δὴ κάλλιον ἔστι μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι:
ξείνοισι, οἳ τίνες εἰσιν, ἐπεὶ τάρπησαν ἐδωδῆς
ὣ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὄρα κέλευθα;
ἤ τι κατὰ πρῆξιν ἢ μαψιδίως ἀλάλοθε,
οἳά τε ληιστῆρες, ὑπὲρ ἄλλα, τοῖ τ' ἀλώονται
ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φερούτες;

în versuri ca acestea:

„Acum va fi frumos ca întâi să cercetăm,
„De unde sunt acești oameni, ce aicea-i vedem?
„O! străinilor iubiți, de unde vă trageți voi,
„Din ce parte că plutiți pre aceste drumuri noi?
„Sau voi poate rătăciți pe această mare lată,
„Ori umblați voi ca și lotrii, care umblă după pradă!“

3° În cântul IX (rapsodia VIII) ne dă în întregime cuvintele spuse de Odysseu cântărețului Demodoc (v. 487-498).

„Δημόδοκ', ἔξοχα δὴ σε βροτῶν αἰνίζομ' ἀπάντων.
ἢ σέ γε Μοῦς' ἐδίδαξε, Διὸς παῖς, ἢ σέ γ' Ἀπόλλων.
λίην γὰρ κατὰ κόσμον Ἀχαιοῶν οἶτον αἰεδαίς,
[δοσ' ἔρξαν τ' ἐπαθόν τε καὶ δοσ' ἐμὸ γῆσαν Ἀχαιοί]
ὥς τέ που ἢ αὐτὸς παρεῶν ἢ ἄλλου ἀκούσας.
ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι καὶ ἱπποῦ κόσμον αἰεσον,
[δουρατέου, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησεν σὺν Ἀθήνῃ].
ὄν ποτ' ἐς ἀκρόπολιν δόλω ἦγαγε διο; Ὀδυσσεύς,
ἀνδρῶν ἐμπλήσας οἱ Ἴλιον ἐξαλάπαξαν.
αἰ κεν δὴ μοι ταῦτα κατὰ μοῖραν καταλέξῃς,
αἰτίκ' ἐγὼ πᾶσιν μυθήσομαι ἀνδράποισιν
ὥς ἄρα τοι πρόφρων θεὸς ὄπασε θέσπιν ἀοιδῆν“.

Traducerea sună astfel:

„O! Demodoc prea stimat, frumos că mai ști cânta
„Cânturi demne de-auzit, ce le cânti cu lira ta!
„Și eu acum te stimez, nu te-aș da pre lumea mare,

„Pentru cântul tău cel dulce, pentru duioasa-ți cântare.
„De sigur te-a învățat, Muza a lui Joie față
„Sau divinul Apollon, de care-i lira aflată;
„Căci tu foarte nimerit, ai cântat tu pre Achei;
„Poate că ai fost de față, ori te-a-nvățat mării zeii
„Dar haide acum și cântă calul de lemn pregătit
„Care s'a făcut la Troia prin Epeu cel renumit!
„Cântă, tu! O Demodoc! pre Odysseu gloriat
„Carele cu viclenie calul de lemn l-a băgat
„În Iliul cel măreț, în cetatea lui Priam,
„Prin care Acheii ard, Troia'n al zecelea an.
„Dacă tu aceste fapte, dacă tu, zău! le-ai cânta
„S'ar bucura al meu suflet, pe o lume nu te-ar da!“

Poema se încheie, cu episodul întâlnirii lui Odysseu cu Penelopa, deci cu rapsodia XXIII a originalului. Dar nu-l traduce întocmai, părându-i-se originalul prea rece, sau — poate — prea puțin firesc; de aceea — sub puterea sentimentului de bucurie că s'au întâlnit cei doi soți, cu care a suferit și a ridicat și el impecațiuni la adresa zeilor traducătorul dă libertate condeiului, scriind aceste versuri:

„Și atunci căzu în vis, când acesta a văzut
„— Un ce foarte de mirare, pentru ea de necrezut. —
„Căci nici când nu a crezut cumcă divul Odysseu
„Se va ntoarce dânsul iară și-i va vedea chipul său!
„Luând ea apoi curaj de dânsul s'a alipit,
„De al lui sân maieletic și de brațu-i strălucit.
„Și căzu ea obosită în a lui brațe vânjoase,
„Curgând din ale ei gene, lacrimi ferbînți torentoase.
„Și ngânându-se cu jalea, acuși la sân îl strângea,
„Apoi iar se depărta; acum râdea, acum plângea.
„Așa mare bucurie, care nu se putea spune
„Văzând ea pre Odysseu, ce era pierdut în lume“.

În loc de rapsodia XXIV, traducătorul încheie cu două versuri „cu parfum de basm“:

„S'a întâlnit cu Penelope, Odysseu dumnezeesc
„Și de n'au murit, și astăzi, la olaltă ei trăiesc“.

*

Acesta este fructul muncii unui nevrâstnic de pe băncile școlii, dar cu atât mai mult vrednic de luat în seamă. Căci este cu totul excepțional lucru ca un elev de liceu să ajungă până acolo, încât să citească Odysseia în întregime și, entuziasmat de cuprinsul ei, — în foarte puțin timp — să redea în românește părți din ea, îmbinate în forma unui tot armonios, cu frânturi din sufletul lui.

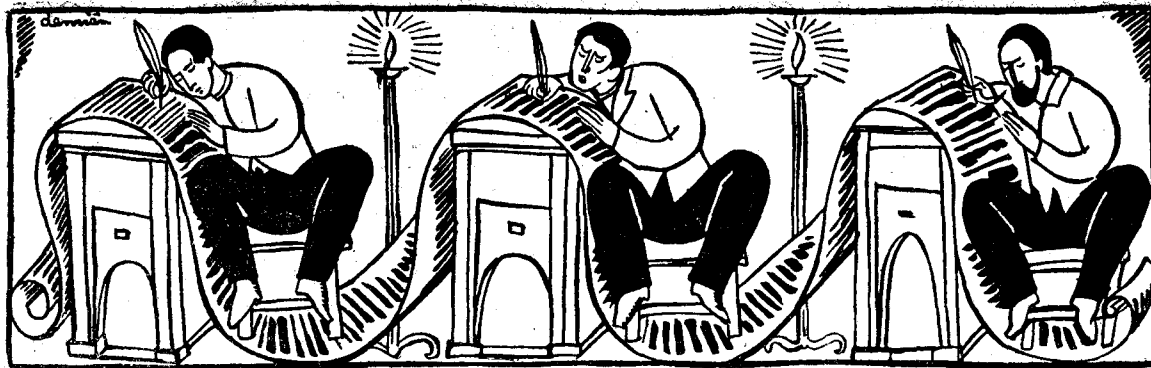
Servește ca exemplu dintre cele mai pregnante că învățământul intens clasic, ce era pe acea vreme și în școlile Blajului, a avut efecte binefăcătoare asupra sufletelor plăpânde ale școlariilor, care au cules cele mai frumoase învățături dintr'ânsul. Doar, apriat spune traducătorul nostru, că scopul traducerii e de-a arăta și compatrioților săi — în persoana lui Odysseu — un exemplu demn de urmat, de iubire de patrie și de îndelungă credință a unei femei — personificată în Penelopa — față de bărbat.

Merită luarea noastră aminte mulțimea cunoștințelor literare clasice, mitologice și de antichități ale tânărului traducător, dându-ne o mulțime de note și explicații privitoare la personagiile omerice, precum și comparații cu textele literare posterioare, cari s'au servit de Homer ca izvor de inspirație.

Greutățile limbii a căutat să le învingă eroic, dând o formă versificată cât mai accesibilă vremii sale și întretesând, printre balastul de latinisme la modă pe-atunci, nenumăratele cuvinte și expresii neaoș populare, care însă nu sunt prea evidente, din cauza grafiei nenaturale.

Dacă pentru vremea de astăzi n'are valoare literară, — în comparație cu traducerile consacrate ale dlor Murnu și Papacostea — rămân totuș un document dător de multe sugestii, și o operă de mare îndrăzneală.

N. Laslo

Congresul cultural dela Sibiu

În Sibiu s'a ținut congresul cultural convocat de Astra. Un mare număr de fruntași ai despărțămintelor Astei și de reprezentanți ai societăților culturale din țară a participat la „parlamentul” cultural dela Sibiu dela 24—6 Aprilie, deșteptând problemele puse de atâtea ori de ani de zile cu multe prilejuri la ordinea de zi a ședințelor organelor de conducere. E bine, că s'au ventilat din nou idei și s'au constatat lipsurile cari împiedică Astra să devină jocularul de lumină în care se pun atâtea speranțe. Însă este timpul să se iasă odată din faza tatonărilor, din negura nesiguranțelor, din încercările de fixare a ideologiei și planului de activitate. E necesar să ne apucăm de lucru. Ce lipsește Astei? Ceva esențial: o conducere concentrată, permanentă, cotidiană. Președintele Astei e ținut să fie la postul său, la sediul Astei zi cu zi și să prezideze activitatea de organizare, cu mână energică. Nimic nu se face dela sine. Numai o metodă severă și harnică a duce salvarea. Astra trebuie să fie un mare centru activ, de iradiațiune culturală, care însă reclamă un interes neîntrerupt, un efort care nu cunoaște pauză. Nu congrese, ședințe festive și inițiative intermitente vor da Astei suflul puternic de viață, ci supraveghierea de aproape a rezolvirii problemelor, coborîrea în mijlocul realităților, contactul cu satele, prezența zilnică în fruntea oficiului. Marele impulsuri au acest secret: devotament pentru o cauză și muncă fără preget. Astei îi lipsește mâna tare și coordonatoare acolo sus. Întâiu sistemul de lucru, care a duce claritatea planurilor de organizare, apoi editură, buget ș. a. În foc se lămură fierul. În muncă se cristalizează idealul.

Horla T. andafir

Nenorocirea dela Costești

În Vinerea Patimilor un incendiu groaznic a prefăcut în cenușe biserica de lemn din Costești arzând de vii pe aproape toți credincioșii pioși cari se aflau în ea și cari n'au putut să se salveze din cauza panicii care i-a făcut să se îngămădiască înspre use fără a o mai putea deschide. Preotul Vișinescu a fost carbonizat cu sfânta evanghelie în brațe. Delirul victimelor a fost de nedescris. O moarte mai crâncenă nici că se poate închipui. 114 cadavre au fost strânse în cimitirul co-

mun unde o țară întreagă a ingenunchiat în ziua de 4 Mai rugându-se pentru cei trecuți la odihnă veșnică după chinuri supraomenești. Focul s'a iscat dela o cunună uscată aprinsă de o lumină. Flăcările au cuprins în câteva clipe întreg interiorul bătrânei biserici unde credincioșii veneau cu atâta pietate, ca la un locaș sfințit de tradiția evlavioasă strămoșească, să înalțe rugăciuni Celui de Sus. Tragedia a mișcat toată țara. Costești este loc de pelerinaj. Se strâng danii pentru construirea unei biserici noi și pentru alinarea suferințelor celor rămași în viață și cari au pierdut copiii, frații sau părinții în năpraznica nenorocire. Patriarhul-Regent a dat o circulară cu învățămintele catastrofei indemnând la măsuri de precauțiune, pentru a se evita odată pentru totdeauna asemenea întâmplări tragice.

Poduri peste Dunăre

Problema legăturilor mai intensive cu țările de peste Dunăre se pare, că începe să se soluționeze. O comisiune româno-jugoslavă a desbătut toate fețele chestiunii într'o conferință la Belgrad. E aproape sigur, că podul ce se va construi peste Dunăre pentru traficul cu regatul jugoslav va fi în strânsă dependență de o nouă cale ferată sârbă dela Negotin la Niș, deci se va face la revărsarea Timocului în Dunăre lângă localitatea Prahovo. Transporturile românești pot fi pe aici repede diriguite spre țărmurile Mării Egee, la Salonic, deocamdată, iar mai târziu spre Adriatică — din ziua când transbalcanicul va fi inaugurat. Podul va deservi interese numeroase pentru țara noastră din punct de vedere economic. O întreagă arteră nouă se va crea pentru economia românească ce râvnește la deuseurile pe piețele streine. Ne place să semnalăm via atenție trezite de ideia podului. Presa sârbească și chiar cea cehoslovacă acordă o deosebită sollicitudine acestor preocupări. În revista dela Praga *L'Europe Centrale*, care oglindește opiniile oficialității cehoslovace, citim titlul sugestiv de „pod al Micii Antante”, autorul articolului d. Albert Mousset relevând importanța economică a realizării acestui mijloc de comunicație pentru Cehoslovacia, în caz de criză, când accesul la Adriatică s'ar face prin teritoriul aliat. În aceeaș legătură de idei se amintește și despre nevoia unui pod peste Dunăre, la revărsarea Oltului, care să ne lege cu Bulgaria; iarăș un plan vechiu, care însă nu este rea-

lus în atâta actualitate ca cestălalt pod dela Îmbucătura Timocului cu Dunărea noastră.

Urgența exportului

Presă streină, favorabilă nouă, ne consiliază să desfăcem cât mai repede, depozitele de cereale destinate exportului. Suntem într'o conjunctură prielnică: prețul cerealelor noastre a crescut. Nu știm ce va aduce ziua de mâine. Probabil o nouă scădere. De aceea să profităm de oferta piețelor streine. Citim cronicile presei amice de peste hotare și vedem cât de bine se cunoaște situația dela noi. Streinătatea deține aici mijloace excelente de informație. Se știe precis cât e de mare criza actuală. Tocmai pentru că suntem consiliați în mod atât de stăruitor să nu stăm cu mâinile în sân, ci să ne grăbim a încheia tranșacțiile. Atragem prin aceasta atenția organelor noastre să nu tergiverseze, ci să transforme în bani buni produsele recoltei minunate din anul trecut. Nu putem prevedea ce ne rezervă ziua de mâine. Prognosticul pare a fi prea puțin optimist, judecând după încheierile presei ponderate și binevoitoare de peste frontieră. Un vagon de grâu cota la Brăila 60.000 lei, unul de porumb 22.000 lei, iar cel de orz 15.000 lei. Decurând porumbul a înregitrat 34.000 lei, iar orzul 30.000 lei. Avem de exportat cam 200 mii vagoane de cucuruz și cam 35.000 vagoane de orz. E de dorit să luăm în seamă avertismentele prietenești ce ni se fac de către judecători imparțiali ai situației. Să nu ne surprindă fluctuații apropiate cari să coboare vertiginos prețurile actuale acceptabile. Valorificarea, organizarea transportului, rapiditatea tranșacțiilor sunt elemente presante și datorii ale oficialității noastre de stat.

Servituți inacceptabile și stagnarea industrială

Cu cât o țară este mai desorientată și mai nevoită să apeleze la concursul capitalului strein, cu atât ea este mai expusă la tot felul de umiliri, șicane și chiar servituți. Țările cu cari întreține România frecvență și dela cari așteaptă să-i vină ajutorul, sunt țările bogate din Apus, țări industrializate, țări cari se sbat ele înșile în dificultățile supraproduției fabricilor. Cu cât numărul uzinelor se înmulțește într'alte părți ale lumii, cu atât industria franceză, germană, engleză, americană și italiană se vede amenințată în creșterea ori chiar numai menține-

rea randamentului ei acasă. Azi chiar India își are fabricile indigene, cari, geloase de capacitatea lor de producție, pun la cale sabotarea mărfii engleze din Britania insulară. Mișcarea lui Gandhi are și un profund substrat economic, ori poate că tocmai instinctul economic a comandat răzvrătirea cu valurile tulburi de astăzi... Când ne adresăm pentru un împrumut extern, suntem întrebați câtă cantitate de marfă suntem capabili să comandăm. Livrarea predomină, ea imprimă politicii de Stat direcția. Aici rezidă cele mai incompreensibile dificultăți de aducere a capitalurilor streine. E apoi o cumplită anomalie: cum să te pretezi la convenții în natură, la comenzile materiilor streine, iar aici acasă să închizi atelierele și să pui muncitorii în stradă? Dispunem azi în România de uzine numeroase și capabile să-și impună toate adaptările pe cari le-ar cere piața consumatoare în frunte cu piața agricolă. Am stat de vorbă cu directorii unor instalațiuni în stil mondial, cari m'au asigurat, că sunt gata imediat să introducă astfel de reforme, încât să nu fie nici un fel de utensilii consumabile în interior pe cari să nu se angajeze a le livra numaidecât. Aici se întâlnesc patronii cu muncitorii. Mișcarea muncitorească n'a avut la noi niciodată un caracter mai pronunțat național decât azi. Socialismul dela noi cere energic activarea furnalelor din România. Să fim în plină activitate, să producem, să dăm sânge economiei românești. Să nu acceptăm cu ușurință injecțiunile externe, care vor să inunde țara cu produse streine și să sufocă prin aceasta activitatea indigenă. Tocmai de aceea ne trebuie eforturi extraordinare ca să convingem cercurile atotputernice bancare din Apus să nu ne pună jugul în gât, să renunțe la servituzi și să ne acorde împrumuturi în bani ghiață, nu în mărfuri, căci numai astfel putem trăi, ne putem desvolta și putem oferi garanții solide de respectare a angajamentelor de replătire a datoriilor contractate.

† Laurențiu Luca

Sunt mulți ani de când voința de acțiune și de viață a ziaristului aradan Laurențiu Luca a fost paralizată, secătuită și măcinată zi cu zi de către blestematul bacil Koch. N'a fost scăpare. Energia și rezistența fizică au cedat până la istovirea fatală. Ne scria de sărbătorile Paștilor, că e un schelet, că nu mai are decât 48 kgr. greutate. Nu e moarte mai cumplită, decât cea care te supune unui calvar de mulți ani și te ucide văzând și simțind clipă cu clipă că ești condamnat iremediabil. Ne înduioșază profund acest destin crunt, acest martiriu neîmblăturabil! Fiul protopopului Luca din Arad a intrat în redacția *Românului* chiar din ziua dintâi a înființării acestui ziar. Era un gazetar de informație precisă, controlată, onestă. Era un bun traducător din vreo două limbi streine. Respecta orele de redacție, era cel mai permanent și mai conștiincios redactor. Chiar bolnav, înecat de tuse, Laurențiu Luca era nedeslăpuit de masa lui de scris în ceasurile de lucru. Noi co-

legii săi am fost cucerțiți de blânda și loiala sa camaraderie. Nici o șiretenie, nici o inadvertență, nici o intrigă. Era o fire resemnată, lipsită de voință și de curaj. A făcut parte, după suspendarea *Românului*, din redacțiile cotidianelor cu existență efemeră de acolo, a luptat cu mizerii dela Unire încoace până a capitulat definitiv: internat în sanatoriu din Geoagiu și apoi în cel din Arad mai mulți ani, ajutat doar de către Sindicatul presei din Cluj, și-a dat sufletul în mâinile Creatorului. Lasă în urmă o văduvă cu doi copilași minori, o văduvă-funcționară care n'a descurajat, ci a găsit o pâine pentru casa sa printr-o hărnicie excepțională. Trimitem familiei condoleanțele noastre. Iar celui răpit dintre noi, îi dorim țărână ușoară...

Incendiul din Poiana Mărului

Am vizitat la fața locului funestele ravagii ale unui incendiu blestemat care a mistuit zeci de gospodării harnice românești din Poiana Mărului jud. Brașov. Sub dogoarea soarelui de primăvară iarba uscată a tufșurilor, jabiul umflat, gătejele necurățite gunoii păos risipit, au fost aprinse de pălpăiala unui mic foc în urma unui vant violent. Focul a isbucnit la poalele Feții Bârsei de Fier din Zărnești și s'a întins cu o repeziune de fulger învalind coasta pe o întindere din în ce mai mare până a atins o lățime de patru chilometri. Acolo pe muchea vărfurilor erau vechi gospodării de-ale țărănilor din Poiana Mărului: colibi, suri, grajduri, ocoluri împrejmuite. Acoperișurile de paie au fost cuprinse de flăcări, svârțite la depărtare, jipii desfăcuți și duși pe sus sute de metri încât atingeau alte țărle... Vălvățiile se mutau din loc în loc într-o infernală întrecere. Vite, porci, oi au fost carbonizate. Fețele și brațele oamenilor desperați au fost arse de pârjolul înspăimântător care mistuia totul în curentul nebun alimentat de vânt. Tulumbe groaznice de foc și fum umpleau văzduhul care urla ca un iad înfricoșat. Două care cu fân au fost surprinse și au ars pe loc: abia a fost vreme să fie dejuțați boii. De dimineața până seara a durat prăpădul. Pe coastele înalte (7—8—9—1000 m. altitudine) și prețipișe țărăni au încercat tot felul de mijloace ca să se apere: apă, șanțuri. Ca prin noroc, vântul a încetat dela sine, altfel cine știe unde se opria dezastrul. Pagubele sunt de 1 milion și jumătate lei. Unii nenorociți n'au rămas cu nimic în viață. Trebuie să li se vină într'ajutor. Pământul este în sine o avere. Inșă posibilitățile de a-l pune în valoare prețuesc tot atât de mult ca înșă pământul. Casa de adăpost, ocolul, unelte de lucru sunt necesare ca înșă șuma.

Rețeaua telefonică a României

În legătură cu împrumutul agricol s'a vorbit în ultima vreme de oferta unei societăți americane pentru concesiunea serviciului telefonic al statului român. Și anume „Electrical Company“, la care este interesat și grupul Morgan și care a pus mâna

decurând pe fantasticele uzine A. E. G. din Berlin (Allgemeine Electrizitäts-gesellschaft), ar fi dispusă să investiască 6—7 miliarde lei în refacerea și extensiunea rețelei noastre telefonice: în timp de un an s'ar crea cabluri cu toate capitalele statelor streine, iar în trei ani fire de comunicație cu toate satele din România... Ni se pare un vis. Și de ce ne-am speria așa de tare de concesiuni cari ne-ar da civilizația menită să europenizeze România? Suntem o țară cu bani puțini. Necesitățile consolidării sunt extrem de mari, iar noi de noi nu vom putea niciodată să le facem față. Să avem curajul de a privi realitatea așa cum este: concesiua menită să ne dea comunicațiile telefonice moderne ni se pare ca singura salatoare. Să învățăm dela streini cum trebuie să facem exploatarea rațională a unui serviciu de stat. Nu e rușine a învăța dela alții. E mai rușine a trăi în ignoranță și megalomanie ridicolă.

Dezordinile din Spania

Regalitatea în Spania suferă de mari lipsuri. Numai prin slăbiciunile ei a putut să se întronizeze dictatura lui Primo de Rivera. După dictatura apăsătoare se lasă curs unor mișcări de stradă de o extraordinară violență. Studenții dau lupte cu armata. Sălile universității din Madrid sunt transformate în baricade. Teroarea de sus a deșteptat rezistența de jos. Spania vrea ceva, își caută orientarea. Nu e lămurită direcția, nu e prea pronunțată mișcarea republicană. E confuzie încă. Se plămădește însă cu neastâmpăr o lume nouă, care să curme inchișița politică al cărei exponent direct este dinastia și camarila ei. Profesorul Unamuno a părăsit Salamanca și a sosit la Madrid. El încorporează nădejdea salvării. Toată lumea vede în el pe cea mai reprezentativă personalitate chemată să dea Spaniei regimul de libertate, de ordine, de democrație, de renaștere națională. Mulți vor să-l aleagă președinte de republică. Se va vedea câtă ampoare va desfășura curentul în jurul lui Unamuno, apreciat deopotrivă ca savant, critic literar și gânditor politic. Spania e azi osândită la inactivitate și la stagnare, e robită unor poște nefaste ale regalității care s'a dovedit incapabilă să se mențină ca factor neutru de arbitru. Nenorocita Spanie, care n'a reușit să se reculeagă din somnolența multiseculară la care au condamnat-o tiranii cari au svârlit-o în nenumărate războaie și i-au extenuat mortal puterile de viață...

Impotriva cămătăriei

Revista noastră își justifică rostul său din ceasul dintâiu al apariției prin tratarea largă, sigură, obiectivă și curajoasă a chestiunilor de actualitate. În anul trecut și în cel de față și-a pus înfrigurată problema a cametei. D. Tolciu, avocat în Cluj, se distinge printr'un simț de judecată ponderată, lipsit de porniri personale; ansamblul în care pune dea cercetarea complexului de cauze ce fixează nivelul cametei, este cât se poate de judicios. D. dr. Traian Nichișiu, procurist al băncii Albina, se razimă de asemeni pe o vastă experiență cotidiană în acest dome-

